

A 70. évforduló előtt

A tanú emlékezete

A napokban volt éppen hatvankilencedik évfordulója, hogy a Józsefvárosi pályaudvaron begyömöszöltek egy-egy marhavagonba nyolcvanadmagunkkal, és elindítottak ismeretlen célállomások felé. Ez volt a budapesti és környéki munkaszolgálatos századok deportálásának kezdete. Negyednapra álltunk meg, ekkor osztották el a századokat Sopron környékén, Balfon, Fertőrákoson, még nem kialakított táborokba, a falvakhoz kapcsolódó pajtákban. En, megfontolva, hogy itt csak a kínos halál várhat rám, megszöktem, mielőtt a tábor szervezett védelme kialakult. Ennek és további bujdosásaimnak történetét többször leírtam, nem is ez a mostani beszélgetés témája, csak annak a hitele, hogy a velem ott kintlódó barátaim, évtársaim túlnyomó többsége valóban elpusztult, ott, majd később a mauthauseni szörnyű menetelésben és rabságban. Alig néhányan maradtak életben.

Így emlékezve a magunk holokauszt-időszakára, szüleink, családunk, barátaink pusztulására, hetven év után azon gondolkodom, hogy a személyes élményem túl a jelen és a jövő számára mit hagyunk hátra ebből az elképzelti is nehéz borzalomból. A történelem nekünk, túlélőknek másképp él, mint azoknak, kik akkor gonosz rabtartóink voltak, másképp azoknak, akik némi együttérzéssel, de bánatatlanságuknak örülve voltak tanúk, és más azoknak, akik esetleg a saját életük kockázatával igyekeztek segíteni. Mindenki a maga magyarázatát keresi, a maga élményei és a maga jelenkori szándékai és érdekei szerint. Így volt ez mindig a történelemben, a Lech-mezei csatát Ottó császár magasztalói és a magyar történészek másképp interpretálták, másképp látta az Árpád-kori Magyarországot a királyi krónikás és a freisingi püspök, a török kori világunkat a magyar és a török tudat.

A közelmúlt és a jövő emlékezet-sorsa

Más azonban ennek a közelmúltnak a mai és a jövőbeli emlékezet-sorsa. Másképp élne mindannyiunkban, érintettekben és szemlélőkben, ha a tudat valahogy úgy alakulna, mint például a leginkább érintett Németországban, ahol a rettenet a lakosság többségének szemléletében mára és holnapra is ható szörnyűség, elkerülendő veszedelem, megszülvendő tanulság. Nálunk illúzióként vizsgázott a felejtéssel takargató gondolkodásmód, a látszat megbukik a mai valóságban és a holnap előrevetíthető árnyain. Erről szól a mostani, hivatalos emlékezés kritikai nézete.

A régmúltból vehető történelmi példáink hazai, tudományos és realpolitikai feldolgozása mind az oknyomozás útján keresi, mi vezetett oda és mi származott onnan, a „vess össze komolyan jelenkort” útmutatása szerint. Így járunk hic et nunc, itt és most, a Kazinczy-úton.

Kétféle emlékezet

A holokausztnak, a második világháborúnak, és részben még az elsőnek is az emlékezete hasonló és mégis más úton jár, hiszen erősebben szól a jelenről és a közeljövőről. A tanúk, a szenvedők és a hasznélvezők részben még itt élnek közöttünk. A pszichológia és a közvélemény-kutatások tanúsága szerint a második és a harmadik nemzedék lelkében és mai ma-

gatartásában egyre kitapinthatóbban ott él a múlt.

Ezek a nézetvilágok egyesekben és egyes jelenségekben hol érintkeznek, hol diametrálisan térnek el egymástól. Kiélesítve ezt a diametrumot, egyik oldalon a történet nem is igazán magyar vonatkozású, legfeljebb annyiban, hogy a magyar kormányzat a kényszerhelyzetek foglya volt végig, kezdve még az első világháborúba történt belépéstől. Azaz a történelemnek változó szakaszaiban ügyesen és esetleg még tisztességesen is igyekezett ebben a fogolyhelyzetben a lehető legjobban mozogni, a következmények viszont a mai magyarságot sújtják.

A másik nézetvilág igyekszik mélyre ásni a történelmi előzményekben, kiindulva a tizenkilencedik század nemzetiségi politikájából, a nacionalista eszmeáramlatokból és a század modernizációs és konzervatív, felzárkózást szorgalmazó és régi szerkezeteket megőrző hullámzásaiból, amiben az ellentmondások nemcsak a társadalmi csoportokon, hanem sokszor az egyes szereplők lelkében és tevékenységében tükröződtek. Innen ágazik el a Trianon-trauma és annak máig ható utóélete, a Horthy-rendszer lényegének olyan megítélése, hogy a huszadik század magyar történelmi tragédiáinak ez a tekintélyuralmi rendszer és e rendszer hivatalos, uralkodó ideológiai munkássága ágyazott meg.

Ha a történelem korábbi ellentmondásainak nincs végleges és teljes egyetértéssel lezárható értelmezése, úgy annál kevésbé lehetséges ez a mai vitában. Ezt a vitát a mai politikai nézetkülönbségek fűtik, annak kérdése, hogy merre tartson a mai Magyarország. Ez tehát nem elsősorban zsidó kérdés (itt a különírás külön hangsúlyt kap), hanem az ország egészének létkérdése.

A zsidók kérdései és a zsidókérdés

Itt egy kis, de fontos kitérő szükséges sokunk nézetéről a zsidókérdésben és a zsidók kérdésében. A zsidók kérdésében ez a vallással, a kulturális gyökerekkel kapcsolatban érzett és vallott különbségekben jelenik meg, objektív folyamatokként. Így a társadalom egészének szemszögéből nem különbözik, és nem is különbözhet azon nemzetösszetevő csoportoknak az önazonosság ügyétől, amelyek a magyar történelem során viszonylag egészséges módon hozták létre a mai magyarságot. Németek, szlovákok, szerbek, horvátok, románok, örmények, korábban kunok és jászok, nyugati katolikusok és ortodoxok, kálvinisták és lutheránusok, unitáriusok és szabadgondolkodók harcaltak véresen egymással és békéltek meg, hatotak alkotóan a szép Illyés-vers szellemében. Rétegeiknek foglalkozási jellegzetességei általában eltűntek, és a történelem adott szakaszainak logikája szerint alakultak.

A zsidókérdés valami ettől teljesen különböző képződmény, rákos daganata a társadalmak vajúdásait kihasználó, figyelemelterelő politikáknak. Az volt a középkori pestis- és kolerajárványok idején, és az a kapitalista társadalmak társadalmi ellentmondásainak demagóg, populista levezetéseiben. Erről a lehetőségéről, körülményeiről könyvtárnyi az irodalom, a következményei érvényessé teszik a rák hasonlatát, teljes, meggyőző sorokkal, az érintett társadalmak hatalmas veszteségeivel, és „csak” végki-fejletként a holokauszttal. Ez a zsidókérdés, és nem más!

A zsidókérdés nyelvi lenyomata előbukkan a mai hivatalos közbeszédben, különválasztva a magyarokat és

a zsidókat, akár egy „megvédési” kontextusban is.

A mostani megemlékezés ellentmondásai

A mostani holokausztmegemlékezés kettőssége mindezek miatt nehezen elviselhető ellentmondásokba torkollik. A kormányzat igyekszik bizonyítani, hogy nem antiszemita, bár ilyen ritkán sütnék rájuk, és nem is lenne igaz, viszont ezzel is ellensúlyozzák a hallgatólagos engedményeket az antiszemita, rasszizmussal operáló szélsőjobb irányában. Így megbízták az emlékgondozás feladatával egy tekintélyes, de az itthoni viszonyoktól távol álló nemzetközi testületet, amelynek csak egy magyarországi tagja van, egy olyan becsületes zsidó tisztviselő, akinek a történelem kutatásához nem volt köze. A világ közvéleménye számára nem takarékoskodnak a reprezentációkkal és a kedvező hangú kijelentésekkel, hiszen ez ma érzékeny pontja a fejlett országoknak. Lényegében teljhatalmú végrehajtónak, szokatlanul nagy anyagi lehetőséget adva kineveztek egy, a politikában elkötelezett, a múltat, a hazai holokauszt-előkészítő folyamatokat egyértelműen tisztogató személyt, aki az autokratikus szellem támogatásával egyetlen érdemes, holokausztot és közelmúlt kutatót sem vont be az előkészítésbe. Így kimaradt a Páva utcában működő emlékközpont, és nem szerepelnek az egyetemek nemzetközi tekintélyt kivívott tanárai és kutatói, terveinek nincs nyilvánossága, szakmai és társadalmi vitája.

Ez felel meg annak a mai hivatalos történeleminterpretációnak, amely igyekszik a maga előképét a két világháború közötti berendezkedésben vizsgálni, Horthy szerepét fényesíteni, előrangolni ebből a múltból olyan, a kegyetlenségek végrehajtására idomított szervezetet, mint a csendőrséget és olyan magyar Mussolini-Hitler szerepre töre vezetőt, mint Gömbös Gyulát. A szélsőjobb iránti tolerancia légköre pedig eljut a Radnóti-könyv égetéséig és a Radnóti-szobor feltűnően gyanús rombolásáig, a cigányokat gyilkoló banditák hátterének eltűnéséig. A fővárosi közgyűlésben már rendszeresen működik a szavazási koalíció azzal a párttal, amelyet az európai szélsőjobb sem tart a maga körei számára szobatisztának.

Történelmi felelősség; meditációra van szükség és nem kampánycselekvésre

A holokauszt és az ahhoz vezető történelmi út tehát csak olyanok számára lehet zsidókérdés és nem a magyar történelem gólgótyája, akik ezt az utat így vagy úgy megújraírnak szándékoznak. Már nem élő történész barátom a történelemíróknak mondta, hogy egyenlőtlen helyzetben vannak történelmük szereplőivel: ők már ismerik a történet végét. Ennek parafrázisaként azt a véleményét is elfogadhatónak tarthatjuk, hogy a ma szereplőinek felelőssége súlyosabb, mint azoké, akik sok századek szörnyhalálához, a doni tömegsírokhoz és Auschwitzig vezették az országot, Budapest nagy részének romba döntéséhez, hidaink felrobbantásához, a mindig vesztes megalázó szerepéig. Lássák még idejében velünk a történet végét!

A megemlékezés nem kampányfeladat, még a mostani, hetvenedik évforduló teljes éve sem kötelez bennünket a hirtelen cselekvésre. A halottak felett és az élők sorsáról lelkünket tisztítva meditálni kell.

Prof. Em. Vámos Tibor,
az MTA rendes tagja

Két új, ortodox végzettségű rabbi a Mazsihisznél!

Deutsch Péter és Schwesoff Dávid főkantor (mindketten a Bethlen téri körzet tagjai) a jeruzsálemi Rámbán zsinagógában átvették ortodox rabbidiplomájukat. Az oklevél aláírása a Siratófalnál történt. Gratulálunk nekik, és eredményes munkát kívánunk a magyarországi zsidóság szolgálatában. Képpünkön balról a második Deutsch Péter, mellette Schwesoff Dávid. Hasonló eseményre még nem volt példa a hazai neológ zsidóság történelmében.

Megnyílt a Herzl-központ

Ünnepélyes keretek között nyílt meg a Herzl-központ az Izraeli Kulturális Intézetben. Az eseményen Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere a megismerést nevezte a népek és kultúrák együttélése egyetlen lehetséges módjának. Elmondta, a jövő évtől a Nemzeti Alapítvány részét képezi, hogy Izrael „a Közel-Kelet demokratikus állama, az az ország, ahol a Kárpát-medencén kívül a legnagyobb számú magyar ajkú kisebbség él”.

Natan Sharansky, a Szochnut elnöke fontos lépésnek tekintette a központ megnyitását, kifejezve háláját a magyar kormányának azért, hogy létrejöhett az intézmény.

Ilan Mor, Izrael budapesti nagykövete hősnek nevezte Herzl Tivadart, aki olyan magyar ember volt, aki felkarolta a zsidóság ügyét. Herzl Tivadart kivételes vezetőnek nevezte Gusti Jéhoshua-Braverman, a Cionista Világszövetség diaszpóráügyek hivatalának vezetője is. Egyike volt azoknak, akik valóban meg tudták változtatni a történelmet.

Heisler András, a Mazsihisz elnöke úgy fogalmazott: a Herzl Tivadar által kidolgozott „csodából” született Izrael állama. Hangsúlyozta: fel kell lépni azok ellen, akik szítják az antiszemitizmust. „A mi felelősségünk is ennek határt szabni” – mondta.

Alex Katz, a Szochnut kelet-európai igazgatója arra hívta fel a figyelmet, hogy a központ Herzl Tivadar egykori otthonától mindössze hétszáz méterre nyílt meg, Avraham Duvdevani, a Cionista Világszövetség elnöke pedig az intézmény megnyitását fontos kapcsolatnak nevezte Izraellel.

A központ a Cionista Világszövetség megalapítójának és Izrael Állam megalapítójának állít emléket szülővárosában. Az 1860-ban született Herzl Tivadarról elnevezett centrum – amely a nyilvánosság előtt január 1-jén nyílik meg – a jeruzsálemi Herzl Múzeum mintájára a jövőben információkkal szolgál, és programokat kínál a politikai cionizmus legnagyobb alakjáról.

Az Izraeli Kulturális Központban a Tett és Védelem Alapítvány, valamint a Szochnut közös antiszemitizmus-monitoring irodát is nyitott.

„Megölte őket a gyűlölet, őrizze emléküket a szeretet”

(Fotó: Sipos Zoltán)

Az elpusztított magyar zsidóság Kozma utcai mártíroszlopsorának emléktábláján álló szívszorító mondat alatt gyülekeztek az emlékezők. Az alkalom a Német Szövetségi Köztársaság nemzeti gyásznapja volt.

Matei I. Hoffmann nagykövet és Manfred Knopp ezredes, katonai attasé vezették a német delegációt. A Honvédelmi Minisztérium képviselőjében Szabó István dandártábornok, Nánai László tábori püspök jelent meg. Lazarovits Ernő, Dénes György, Lebovits Imre holokauszt-túlélők képviselték a magyar zsidóságot.

Lazarovits Ernő német nyelvű beszéde után, melyben megrázó szavakkal emlékezett a magyar zsidóság tragédiájára, a Kél málé ráchámimot recitálta. Johannes Erlbruch evangélikus lelkész imájában az Örökkévaló megbocsátását kérte a németek által a zsidósággal szemben elkövetett rettenetes bűnökért. Befejezésül katonai tiszteletadás mellett a résztvevők az emlékműnél elhelyezték koszorúikat és köveiket.

A nagykövet a Centrál Kávéházba baráti beszélgetésre hívta a megemlékezőket, ahol szó esett a magyarországi helyzetről és a zsidóságról.

Lebovits Imre

Egy kis tanulás

Mint tudjuk, József, Jákob fia előbb halt meg, mint a testvérei, bár Benjámintól ő volt a legfiatalabb. A legismertebb magyarázatot erre a Bráchtot traktátusban olvashatjuk. „Ráv Hama ben Hanina mondta: miért halt meg József előbb, mint a testvérei? Mert gógós volt velük.”

A midrás (Rabbi Eliezer) ezt másképp magyarázza. „Rabbi Jismoél mondta: tízszer használták azt a kifejezést, hogy »apánk, a Te szolgád«, és mikor József ezt hallotta, hallgatott, azaz egyetértett. A csend beleegyezést jelentett. Ezért 10 évvel rövidült meg az élete.” (Pirké Eliezer 38)

Amikor Saul rabbi ezt a midrást tanította növendékeinek, felmerült a kérdés: de hiszen a Tórában csak ötször hangzott ez el, miért említi a midrás tíz alkalommal? (Börésit 44, 24, 27, 30, 31) A kérdésre nem volt válasz. Közben arra tévedt a rabbi kislánya, aki hallotta a kérdést, és egy perc alatt megmagyarázta: „Ők [a testvérek] nem tudták, hogy József és köztük áll egy tolmács, vagyis amit a testvérek mondtak, azt ő lefordította Józsefnek, aki persze mindkét nyelvet jól ismerte, vagyis tízszer hallotta: ötször a testvéreitől és ötször a tolmáctól.”

És ha már számokról van szó. A fent említett Saul rabbi tanítványával a Széfer Tóra-írás Rambam szerinti szabályairól elmélkedett. A pászukban áll: „Történt egyszer, hogy a szóférnak egy tizbetűs szót kellett leírnia, de más nyelvektől eltérően a Tórában nem lehet elválasztani szavakat, és a tíz betűnek már nem volt hely az adott sorban. Tehát üresen hagyta a helyet, és új sort kezdett, ahová a hosszú szót leírta. Azt mondta az egyik tanítvány: Várjunk csak! A Tórában a leghosszabb szó 9 betűből áll: lömpöchajszéhem (Börésit 8,19). Hol van a Tórában tizbetűs szó? Nincs ilyen szó! A kilencbetűs a leghosszabb.

A rabbi fent említett kislánya erre is kész volt a válasszal, mivel tájékozottabb volt a szent tekerésben, mint a többiek. „A Tórában valóban nincs ilyen szó, de a Mögilát Eszterben, amely szintén Rambam szabályai szerint íródott, akár a Tóra, ott még tizenegy betűs szót is találunk: vöhoáchásdárpönim” (Eszter 9,3).

Az igazsághoz egyébként hozzátartozik, hogy ha a Tórában nem is, de a T'nachban, mégpedig Jósua könyvében, a „lömpöchajszéhem” szó váv betűvel íródik, azaz tizbetűs.

Ráv

MEGHÍVÓ

a Budapesti Zsidó Hitközség közgyűlésére
2013. december 18. (szerda), 16 órára
a Budapest VII., Síp u. 12. sz., II. emeleti Dísztermébe

Napirend:

Nyitóima

1. 2013. I. félévi beszámoló. Tájékoztató a két ülés között történt eseményekről. Előadó: Zoltai Gusztáv.

2. A 2014. évi költségvetés tervezete. Előadó: Tordai Péter, Paszternák Tamás.

3. A 70. évfordulóval kapcsolatos események előkészítése. Előadó: Tordai Péter.

4. Egyebek.

Záróima

A napirendi pontokat az Elöljáróság december 11-i ülésén megtárgyalta.

Az előljárási ülés után megküldtük (e-mailben) a háttéranyagot.

Hittestvéri üdvözléssel:

Tordai Péter
elnök

Zoltai Gusztáv
ügyvezető igazgató

Tudatformálás az Ipoly mindkét oldalán

Balassagyarmati tudósítónktól

A 20. századi vészorkozakig a magyar–szlovák határfolyó, a hajózható Ipoly mindkét oldalán jelentős zsidó közösségek éltek. Valaha Balassagyarmat és Szécsény az egyik, Losonc és Ipolyság a másik oldalán a magyarországi zsidó kultúra jelentős „felvidéki végvárai” voltak. Utóbbi helyen, a hajdani Hont vármegye egykori székhelyén a holokauszt tragédiájának következményeként ma már nincs tíz férfi sem, akik megvallanák őseik hitét. Am mégis akadnak, akik híven ápolják a zsidó hagyományokat, mint például a Honti Múzeum Baráti Köre. Ennek a civil egyesületnek a vezetője, *Bendik Béla* – az ipolysági múzeum és az éppen 100 éves Szondi György gimnázium igazgatóinak társaságában – a közelmúltban a Kertész István Alapítvány meghívására Balassagyarmatra látogatott. A Nemzeti Együttműködési Alap támogatását elnyerő alapítvány céljával tűzte ki, hogy az Ipoly ezen oldalán immáron 2000 óta töretlenül folytatott ifjúsági antiszemizmussal szembe fordított szellemi prevenció, ismeretterjesztő munkásságát a határon túli magyar fiatalok, valamint a túloldali magyar civil szervezetek irányába is kiterjeszti. A minapi megegyezés alapján a Kertész István Alapítvány kuratóriumának titkára, *Majdán Béla* művelődéstörténész a tél folyamán előadásokat fog tartani az ipolysági „alap” és középiskola tanulóit, valamint a honti múzeumbarát kör tagjai számára. Mind az ipolyságiak, mind a balassagyarmatiak hangoztatták: a fő cél, hogy a határon túli magyar fiatalok zsidóságról alkotott képe minél szélesebb és realitásos alapokon nyugodjon. A gyümölcsöző megbeszélés első hozadékaként a vendéglátók vállalták azt is, hogy a jövő évi holokausztmegemlékezések után – saját sírkertjük elkészített digitális dokumentációjának tapasztalatai alapján – segídenek a zsidó nyelvű sírkövekről lefordításában. A soá jövőre esedékes hetvenedik évfordulója alkalmából a gyarmati zsidó emlékmúzeum tervezett kiállításának bővítéséhez viszonzásként dokumentumokkal járulnak hozzá a folyón túli felvidékiek. A megbeszélés bevezető gondolatait *Bauer József* balassagyarmati hitközségi elnök mondta el. Az eseményen a tárgyaló felek mellett jelen volt *Medvác Lajos*, Balassagyarmat polgármestere is. *Jan Löwy*, Ipolyság első embere szintén támogatásáról biztosította a rendezvény kezdeményezését.

Bravó, Kanada!

A Chábád üdvöskéjének kálváriája Kanadában

Kitoloncolták Kanadából *Szegedi Csanádot*, a Jobbik volt európai parlamenti képviselőjét – közölte internetes kiadásában a Montreal Gazette című kanadai lap. Maradhatott viszont kísérője, *Oberlander Baruch* rabbi, a volt náci lelki szponzora.

A volt politikust, aki a Westmounti Chábád hitközség meghívására érkezett Montrealba, visszaküldték Budapestre. A kanadai vám- és határrendészet bevándorlásiügyi tisztviselői, miután átvizsgálták a papírjait, úgy döntöttek, hogy az első repülőgéppel vissza kell fordulnia.

A lap szerint mintegy kétszázan gyűltek össze, hogy meghallgassák „visszatérésének, jóvátételének és bünbánatának” történetét, de Szegedit egy órával az előadás kezdete előtt kitoloncolták.

Szegedi Csanád meghívója, *Devorah Shanovitz* elismerte, hogy a közösség tagjai közül sokakat felhívított a volt politikust látogatására. Úgy vélekedett, olyan adatokat küldhettek róla a kanadai bevándorlási ügynek, amelyek között nem szerepelt, hogy szakított korábbi „életstílusával”.

A kanadai állampolgárság- és bevándorlásiügyi minisztérium vizsgálja, hogy minek alapján döntött a határrendészet Szegedi kitoloncolása mellett. Az okokat mindenesetre csak akkor hozzák nyilvánosságra, ha a volt EP-képviselő lemond az adatvédelemhez való jogáról.

A lap szerint Szegedi Csanád a „nyíltan antiszemita Jobbik párt egyik vezetője volt, amíg fel nem fedezte zsidó gyökereit”.

Szegedi Csanád a történekről a hvg.hu-nak azt mondta, nincs benne rossz érzés, nem haragszik azokra, akik miatt nem valósult meg a program. Így is meg tudta nézni a várost, sőt a chábád közösségbe is ellátogatott – tette hozzá.

A hírportál szerint nem derült ki, hogy ki finanszírozta Szegedi útját, de valószínűsíti, hogy a chábád közösség. Ez lett volna az első előadása az amerikai kontinensen, és a kudarc ellenére további szereplésekre készül az USA-ban és Kanadában is.

MTI nyomán

Presser Gábor és Novák Péter az Élet Menete Klubban

Presser Gábor és Novák Péter az Élet Menete Alapítvány klubjába kaptak meghívást egy beszélgető estre, melyre igen sok érdeklődő eljött. Novák arról faggatta Pressert, mit lát a mai generáció zenéjében, a kortárs irodalomban, és hogyan képzei el a jövőt, mi lesz a dal sorsa.

Presser nagyon közvetlenül beszélt arról, hogy a dalnak milyen hatása és szerepe van a mai generáció életében. A ma megjelenő tömegzene nem lehet igazán daloknak nevezni, hiszen egy dalnak van értékálló, igazi mondanivalója, mely akár nemzedékeken is átível, és ugyanolyan sikeres, mint elődeink korában, ahogy ezt az LGT számairól is elmondhatjuk.

A régi dal legyőzi az újat, hiszen ma az egész világ annyira fel van gyorsulva, hogy a feltörekvő, fiatal zenészek is inkább arra koncentrálnak, hogy ma legyen divatos a zenéjük, a holnap még senkit nem érdekel, hiszen ami az egyik percben még friss, a másikban már unalmasá válik, mert nincs tartalom a szöveg mögött, nem fogja meg az embert. Ezzel kapcsolatban elmondta tapasztalatait is, melyeket koncertezés közben szerzett. A közönséget sokkal jobban érdekli egy régi dalból álló koncert, mely úgymond hozzájuk nő, mint a legfrissebb lemez bemutatója, hiszen nem az idegen dalokért megy el az ember koncertre, hanem hogy a kedvenc számaiból felidézhesse emlékeit, érzéseit, melyeket átél zenehallgatás közben.

Természetesen ma is vannak olyan zenészek, akik nem tömegzenét akarnak nyújtani a közönségnek, hanem olyan dalokat, melyek megérdemlik, hogy így hívják őket, hiszen értékesek. Presser szerint ezeket a tehetségeket azonban nekünk kell megkeresnünk, hiszen nem fognak velünk „szembejönni” az utcán. Ha egy ember tehetséges abban, hogy kifejezze önmagát, az érzéseit, akkor Novák Péter szerint engedni kell, hogy zenei pályára lépjen, hiszen egy ilyen ember számára a legfontosabb, hogy adjon, de kapni is rendkívüli érzés lesz neki a közönségtől, hiszen ez a legközvetlenebb kapcsolat az adó és a vevő között.

A másik lényegesebb téma a két művész között a kortárs irodalom, a költészet volt. Novák arról faggatta Pressert, hogy milyen hatással vannak rá és zenéjére korunk költői. Elmondta, hogy nagyon szereti olvasni a jelenkori irodalmat, sok verset megzenésített már, azonban kiemelte a számára legkedvesebbet, Parti Nagy Lajos műveit, melyekről úgy nyilatkozott, hogy amikor elsőként a kezébe vette ezeket a verseket, olyan volt, mintha az író a közvetlen szem-

szédja lett volna, annyira közelinek érezte magához. Már meg is jelent első közös lemezük, Rutinglitang néven.

Péter legfontosabb kérdése talán az volt, hogyan látja magát a jövőben, elérte-e azokat a célokat, melyeket szeretett volna, és elég-e már az, amit eddig letett az asztalra. Presser arról csak annyit mondott, hogy az embernek mindig van mit csinálnia, mindig állít maga elé akadályokat, melyeket át kell ugrania, ha ugyan csak bokamagasságig is. Mindenképpen öröm, ha át tudja lép-

nöke is elmesélte, milyen kalandos úton került kapcsolatba annak idején a művésszel, valamint megköszönte ezt a remek estét. Azt is elmondta, hogy nemcsak a mai estéért rendkívül hálás, hanem azért a már hét éves támogatásért és barátságért is, melyet Presser Gábor nyújt az Élet Menete Alapítvány számára folyamatosan.

Az alapítvány klubprogramjai az alábbi oldalon találhatók:

<https://www.facebook.com/életmeneteklub>

A következő pár hónap vendégei többek között Verő Tamás, Varnus

ni, és fokozatosan rombolja maga előtt a falakat. Tudja magáról, hogy sokkal jobb, mint negyven évvel ezelőtt, ezért ugyanúgy produktív marad, hiszen még rengeteg új feladat vár rá.

A beszélgetés végén Gordon Gábor, az alapítvány kuratóriumának el-

Xavér, Tolcsy László, Balázsovits Lajos, Szász János és Bródy János lesznek, valamint állandó gyerekprogramokkal is várják a családokat az Újlipótváros szívében, az Ipoly utca 3. szám alatt.

Bianka – Fehér

Beszámoló

Az alapítvány neve: „Alapítvány a Jánosalmi Zsinagóga Fennmaradásáért”.

Az alapítvány célja az alapítás óta változatlan: A jánosalmi zsidóság emlékének megőrzése, kulturális örökségének megóvása, az egyedülálló jánosalmi zsinagóga műemlék épületének védelme, felújítása után állapotának megóvása, tevékenysége az 1997. évi CLVI. tv. 26. § c/6-7. pontja szerint közhatalmú, mert célja a kulturális örökség megóvása és műemlékvédelem.

Az alapítvány közvetlen politikai tevékenységet nem folytat, szervezete pártoktól független, és azoknak anyagi támogatást nem nyújt.

Az alapítvány megújult kuratóriumának elnöke 2011. január 1-jétől Zadravec Mária. Ettől az időponttól a kuratórium tagjai: dr. Fehér László és Barta Józsefné Bóhner Anna. A kuratóriumnak 2013-ban tagja lett Perczel Anna, Horváth Zoltán, Raáb András és Várnai Pál. A kuratórium üléseit évente az Alapító Okirat által előírt módon megtartotta.

A zsinagóga műemlék épületével kapcsolatos logisztikai feladatokat a Mazsihisszel kötött megállapodás értelmében Jánosalma önkormányzata látja el, így az alapítvány tevékenysége 2011-től a jankováczi-jánosalmi zsidóságnak a településen megmaradt emlékeinek feltárására, megmentésére, gyűjtésére és kulturális rendezvények (pl.: könyvbemutató) megtartására irányult.

Az alapítvány az elmúlt években pénzforgalommal járó tevékenységet nem folytatott.

Zadravec Mária,
a kuratórium elnöke

Az Új Élet megjelenését támogatja a MAZSÖK.

MAGÉN ISTVÁN

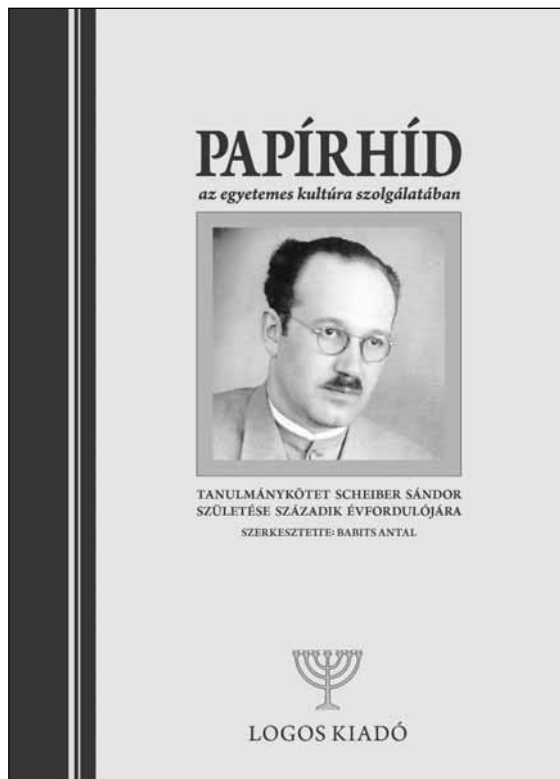
Papírhíd

Tanulmánygyűjtemény Scheiber Sándor emlékére

A Logos Kiadónál folyamatosan megjelenő Historia – Diaspora sorozat XVI. tagjaként látott napvilágot a Papírhíd című tanulmánykötet, melyben 22 jeles, kortárs tudós, hazai és külföldiek, zsidók és nem zsidók, tisztelegnek a száz éve született kiváló tudós rabbi, Scheiber Sándor emléké előtt. Megkapó kiadvány, „alternatív felsőoktatási tankönyv a judaizmus tanulmányozásához” – olvashatjuk. Babits Antal sorozatszerkesztő munkája hatalmas vállalkozás, a scheiberi életmű folytatását, továbbértelmezését megelőlegező, jól dokumentált kötet, mely a magyarországi zsidók társadalmi, erkölcsi és családi történetére, kapcsolattudására, beilleszkedésére nézve – a teljesség igénye nélkül, hiszen ez a terjedelem miatt lehetetlen – összegyűjti, továbbgondolja, kérdezhetővé teszi a tanításokat, elfogadhatóvá az üzeneteket, a letisztulás folyamatának ellentmondásait is, melyeknek gyökere egy olyan koncepció fenntartása, mely a zsidóság létezésének belső ambivalenciái között marandóan fennáll. A metaforikus címszó az ifjú Scheiber Sándor egyik beszédéből való, szövegkörnyezetébe helyezve így hangzik: „Erjétek meg, hogy a papírhíd, a könyvek hídja, átvezet a könnyek tengerén, emberek, népek és országok felé, s legyetek büszkéek, hogy ti is segítétek megépíteni egy élet munkájával az emberiségnek az egész emberiséget összekötő hídját.” Scheiber munkásságának végtelenbe nyúló területei olyan referenciális mezők, melyek hatékony és dinamikus jellegükkel fogva újabb és újabb lehetőségeket rejtenek. „Mély meggyőződéssel tölt el a felkérés, hogy írjak nagyra becsült kollégámról és barátomról...” – kezdi Lectori Salutemjét Blau Józsa, az Izraeli Nyelvtudományi Akadémia nyugalmazott elnöke.

Idézzük fel a magyarországi diaszpóra egyik különösen nehéz szakaszát elviselhetőbbé tevő, sőt bebaranyozó scheiberi munkásságot. „A világ legerősebb hídjáról szóló Scheiber Sándor-i (1913–1985) idézet őt igazolta. Marandó életműve a mai napig »papírhíd«-ként köti össze a magyar és a zsidó kultúrát...” – írja a szerkesztő Babits Antal, az ORZSE tanára. A választás komplexitása bizonyítja a kettős identitás tényével szembeni fogalomkeresést, melyet, legalábbis jelképesen, a vallás fogalmkörének követelményei körvonalaznak. A magyar zsidóság szorongásában megnyilvánuló értelmi, érzelmi szemléletet tekinthetjük a szöveg értelmében vett kiindulásnak. A „létező” szocializmusban kialakult valótlanosságok, torzítások és csonka formák a különböző fokú és rangú emberi szabadságot antagónisztikus módon akadályozták. Scheiber Sándor, az Országos Rabbiképző Intézet igazgatója és jelentős köre a polgári fejlődés folytonos visszaidézése volt abban az időben. Követői részt vállaltak a marxizmus haladásábrándjának összeomlásában. A magyar és a zsidó kultúra összeleplezésének kimutatásával, visszanyúlva Maimuniig, Scheiber azt állította: „Ha van erő, az ő (Maimuni – a szerk.) halhatatlan emléke az, mely hidat tud verni másutt is, nálunk is, hagyomány és haladás közé.”

Hídvégi Máté, az ORZSE c. tanára a scheiberi lét értelmét és örök időkre szóló testamentumát a hebraisztika, a judaizmus, az orientálisztika, a nyelvészet, a klasszika-filológia, a textológia, az irodalomtörténet, az irodalomtudomány, a bibliográfia, a néprajz, a tárgy történet, a könyvtörténet, a kézirat történet, a művészettörténet, az ikonográfia, az epigráfia, a régészet és még

számos egyéb tudományág művelésében határozza meg.

Arról a korról, ha összegezni akarunk, azt mondhatnánk, hogy a biztonság és a bizonytalanság kettősége jellemezte. Az írás, a tanulás, az elmélyült imádkozás, a tudományos kutatás többnyire belterjes világot odakünn a rendszer hazugságokkal konzervált biztonsága tartotta egyben.

Ez az értelmezés egy még természetesebb megközelítési módot keres. Egy Scheiber által felfedezett és publikált fénykép a témája *Bíró Tamásnak*, az Amszterdami Egyetem nyelvész hebraistájának, mely Elzász Bernátot, Kecskeméti Lipót és Kohlbach Bertalant ábrázolja, akiket egyszerre avattak rabbivá az Országos Rabbiképző Intézetben 1890. február 20-án. Szükségtelen lenne felsorakoztatni a megértés módozatait. Azokat, melyek a mai kor elmélkedő tudósait minősítik. Erdő Péter bíboros, kánonjogász, egyetemi tanár a valláskülönbségnek a kánonjogban rögzített házassági akadályait ismerteti, az elemzés ágostoni magaslatait építve dolgozatába. *Dávid Katalin* művészettörténész, akadémikus tanulmányában az „önmagán túllátás” szellemi teljesítményéről mint az embert a semmitől való megkülönböztetés programjáról szól, a „kifúrt csont” védelmet nyújtó technikai bravúrájáról, melynek amulettként való viselése úgy jellemezte az előember intellektuális színvonalát, mint mondjuk a máit a számítógép. Scheiber Sándorról a következőket írja: „1969 húsvétja előtt felhívott, mondván, hogy ez a húsvét lesz a holokauszt-évek utolsó húsvétjának 25. évfordulója, és meghív szederestére a Rabbiképző Intézetbe. Keresztények felé ilyen meghívás akkor még nem volt gyakorlat.” Scheiber saját világát egy vertikális analízisra működő belső időszámítás szerint rendezte el, mely egy új filozófiának is nevezhető. A Papírhíd az általános kategóriák legmélyebb rejtekeibe katolizált vallástörténeti, filozófiai, intellektuális kaland. Tényfeltáró is, szórakoztató is, mint amilyen *Schweitzer Józsefnek*, az Országos Rabbiképző Intézet nyugalmazott főigazgatójának a magyar rabbiknak a magyar irodalomban betöltött szerepéről összeállított, irodalmi alkotások megírására továbbbízható nagyszerű tanulmánya.

Scheiber a holokauszt túlélők és a holokauszt utáni sebzett nemzedék szellemi gyógyítója volt. Lassú, az ellentmondások keresztüztüében kibontakozó letisztulás indult meg a hatvanas években, és ő hatalmas, soha be nem gyógyuló sebével – édesanyját a karjaiban lötték agyon a nyilasok – a zsidó remény jelképévé

vált. Scheiber péntek estéi és szombat délelőtti az ellenzéki, vallásos vagy csak hagyományőrző, vagy azt megismerni akaró zsidó ifjúság gyülekezőhelyei voltak. A rendszer Izrael-ellenessége sarkalta az ellenállást, melynek legfőbb kifejező formája ünnepeinknek, szokásainknak, népi kultúráknak megtartásában rejlett. Ennek az életérzésnek mintázata Scheiber híveinek minden cselekedetében fellelhető volt. Saját kezűleg osztotta a „majcit”, úgy rajongták körül, mint a chászid rabbikat szokták. Ha létezett „nagy generáció”, Scheiber Sándor tanítványai, hívei, rajongói azok voltak. Lezárt határokon át, tengerben úszva, bujdokolva, színélve, a vagyonekobbzás, a börtönbüntetés, a soha haza nem térés torokszorító érzésével szöktek Izraelbe, vagy szenvedtek börtönbüntetését elveikért, lettek diplomával a kezükben segédmunkások, kereskedők, szent hivatásukat nem folytató, lelki száműzetésbe kergetett munkanélküli rabbik.

Megható és bölcs (a „bölcs” szó alkalmazható analogikusan is) *Menahem Schmelzernek*, a The Jewish Theological Seminary könyvtárosának dolgozata az idős Löw Immánuel és az ifjú Scheiber Sándor barátságáról. Ez a láncszem kapcsolja a fiatal rabbit a mögötte állók sorához. Az elszakadás és a kapcsolatteremtés ellenpárja, nagy traumája, illő tisztelet mellett felfedezi az ifjú, még húszas éveinek elején járó rabbi rendkívüli tehetségét. „Pályakezdemény büszkesége, hogy az arany és ezüst fejezetet a kilencvenéves szerző (Löw Immánuel), mielőtt útjára bocsátotta Berlinbe a Leo Baeck emlékkönyvbe – elküldte az ország legkisebb hitközségébe, Dunaföldvárra, hogy átolvassam.”

A fényes, a jövőhöz kapcsolódó új láncszem, a körforgás megtanulhatatlan, rejtélyes metaforája már köztünk jár. Talán a megnyilatkozásának tulajdonított kiváltság az, mely őt figyelemre méltóvá teszi. A fiatal rabbi, *Darvas István* dolgozatára jellemző leginkább az a fogalmi meghatározottság, melynek fennhatósága alatt érvényesülni látszik a szándék... Jól érezhető ez a Megila traktátusból vett szemelvények elemzéséből, egy látszólag jelentéktelen, semminek mondható szemléltetés értelmének felderítéséből, a mért idő egyértelműségéért folytatott megfontolásából, melyek, ha másként nem, az elbeszélhetőség idő-tapasztalása miatt kapnak átfogó jelentőséget.

Scheiber Sándor 1984-es, egyetlen izraeli útiról készült naplójának frenetikus erejű első közlése Hídvégi Máté és Babits Antal közös műve. „Nekem ő mindig csak félmondatokkal jelezte, hogy nem engedik ki Izraelbe” – írta Dávid Katalin. Akkor már vastagbélrákjának negyedik, utolsó stádiumával küzdött.

Scheiber jeleméleten alapuló, a reá jellemző pontossággal végrehajtott vizsgálataira irodalomtörténetesek, filozófusok, folkloristák reagálnak.

A Papírhíd című tanulmánykötet az olvasás legmagasabb szintű örömet nyújtja mindazoknak, akik a dolgokat megvalósulásukban és mozgalmasságukban kívánják megismerni.

Látogatás Békéscsabán

A békéscsabai hitközség meghívására *Heisler András*, a Mazsihisz elnöke az alelnökkel, *Tordai Péterrel* – aki egyben a BZSH elnöke is – meglátogatta a kis létszámú helyi kilét, és tájékozódott annak működéséről, terveikről, gondjairól. Az egyeztető megbeszélésen az ottani vezetőség szinte teljes létszámban megjelent, és érdeklődéssel hallgatta meg a Mazsihisz elnökének ismertetőjét a hazai zsidóság helyzetéről, a kormány Holokauszt 2014-es megemlékezési programsorozatáról, egy újszerű „Budapest–vidék” együttműködéséről. Ez utóbbi osztatlan sikert aratott: a békéscsabai közösség számíthat a nagyobb bázissal rendelkező fővárosi zsidóság segítségére. A békéscsabaiak elmondták, hogy ők büszke, harcos közösséget alkotnak, s nem mennek el szó nélkül a városban szerencsére ritka antiszemita megnyilvánulások mellett. Feladat azért most is adódott, a vendégeket a temető bejárata előtti épület falára festett sárga horogkereszt fogadta.

A város vezetői viszont őszintén örültek a látogatásnak. A két elnökön kívül ott volt *Moskovics Sándor*, a helyi közösség vezetője, így a teljes küldöttséget *Vantura Gyula* polgármester és *Ádám Zsuzsa*, a régió szociális ügyeivel foglalkozó vezető munkatárs fogadta. A polgármester biztosította a jelenlévőket arról, hogy tisztában vannak mindazon értékekkel, melyekkel a történelem során a helyi zsidóság felvirágoztatta a gazdaságot, a kultúrát és a tudományos életet. A hitközséget megbecsült felekezeti partnerként tartják számon, és kérésüket, projektjeiket mindig igyekeznek támogatni.

A közösség egy megyei szintű emlékhelyet kíván létrehozni a zsinagóga közelében, a temető kerítése mellett. A megbeszélés során a polgármester ígéretet tett arra, hogy a megvalósítást nemcsak finanszírozással segíti, hanem partneri együttműködésben a szervezés megyei koordinálásában is részt fog venni. A fővárosi vezetők meglátogatták a belvárosban elhelyezkedő, valamikor a zsidó közösség által létesített, ma önkormányzati tulajdonú aggod házát, melynek működési engedélye 2014 decemberéig érvényes. A város vezetői a szociális intézmény jövőjét illetően közös gondolkodásra kérték a vendégeket. Tordai Péter alelnök a vidéki temetők rendben tartásának kérdését vetette fel a beszélgetésen – eredményeképpen erős helyi támogatásra számíthat a Mazsihisz. A már évek óta tervezett Neumann Gábor-emlékoszlop főtéri elhelyezésére a polgármester ígéretet tett, főépítészt megbízva az engedélyeztetés koordinálásával.

A hivatalos program befejezését követően vezetőink baráti beszélgetést folytattak a Hit Gyülekezetének helyi képviselőivel, akik korábbi gyakorlatukhoz híven továbbra is vállalják, hogy az elhagyott zsidótemetők felkutatásában és szükség esetén felújításában részt fognak venni, zsidó emlékkövek városi elhelyezésével pedig a régió emlékezését igyekeznek elősegíteni.

Popper Vilma íróőre emlékeztek Győrben

Újvárosban, a Kossuth Lajos utca 14-es számú ház kapubejáratánál emlékeztek a Kossuth Lajos Ipari Szakképző Iskola diákjai Popper Vilma íróőre. 14 éve minden esztendőben más-más tanulók készülnek rövid műsorrall, majd megkoszorúzzák az emléktáblát. Idén a mű-

Fiatalok az íróő emléktáblája előtt

sorát Kiss Zoltán, Köllő Nikolett, Mákk Laura és Papp Veronika adták.

A 20. század a csodák és tragédiák százada volt. Ebben a korban élt, alkotott Popper Vilma. Német származású zsidó nő volt, aki a magyar kultúra értékeit gyarapította.

Megemlékezés

Popper Vilma termékeny író volt. Írt esszéket, novellákat, filozófiai és prózai költeményeket, történelmi tárgyú elbeszéléseket, meséket. Írásai Magyarországon elsősorban a németül tudókhöz jutottak el. A századforduló győri irodalmi életében is jelentős szerepet vállalt. 1908-ban alapító tagja volt a Kisfaludy Irodalmi Körnek, melynek munkájában tevékenyen részt vett. Ekkortól a győri lapok is közölték írásait, melyeket irodalmi esteken olvastak fel. Nemcsak írt, hanem számos íróknak és költőknek műveit fordította le német nyelvre. Ezért Ausztriában és Németországban a magyar irodalom nagyköveteként tartották számon. Ezzel a tevékenységével rangos szolgálatot tett a magyar irodalom terjesztése terén.

Jászai Marit cselédként szerette meg

Az írónő igazi emberi kapcsolat fűzte a híres színésznőhöz, Jászai Marihoz, akit még cselédként ismert meg, amikor az a szomszéd házában szolgált. A híres színésznővel való találkozás emlékét őrzi „Já-

sai Mari és a zöld pad” című írása. A náciizmus előretörésével önálló kötete már nem jelent meg. A Győri Hírlap azonban helyet adott burkolt állatmeséinek, melyek mindegyikére a szellemes gúny, a térdhódító náciizmus ostromozása volt a jellemző. Az írónő utolsó évtizedeiben csendesen, magányosan élt a szülői házában, testvérei gyermekeivel és unokáival foglalkozott. Német nyelvre tanította őket, sétálni ment velük a Püspökdördőbe, hogy minél közelebb vigye lelkükhöz a természet csodáját és szeretetét.

87 évesen a halálmenetben

A második világháború fájdalmi, nehézségei felőrölték az írónő egészségét, a koncentrációs tábor nem tudta elkerülni. Hiába bújtatták, a Gestapo emberei megtalálták, és 1944 júniusában ötezer győri és Győr környéki társával együtt Auschwitzba deportálták. Ekkor már 87 éves volt, s a csodával határos módon túlélte az embertelen, marhavagonokba zsúfolt utat. Hiába volt erős a szervezete, hiába küzdött a túlélésért. Mások ki-mondták rá az ítéletet, „használatlanlannak” minősítették, és több társával együtt elgázostották. Életének ez volt az utolsó állomása. Pályája hű tükrözi: 87 évével a legidősebbek egyike volt az auschwitz halálmenetben.

Kisalföld

Aki kezeivel cselekszi a micvát

Fekete Éva 80 éves

Kik ne olvassák e cikket. 1. Akik még soha nem nyaraltak a füredi üdülőben. 2. Nem tudják, mi a különbség kóser és trefli között. 3. Nem járnak/tak Zuglóba vagy a Bethlen térre. 4. Nem tudják, mi az a mesgiách.

A micvát vannak, akik a lábukkal (templomba járnak), akik a fejükkel (tanulnak), és van, aki a kezeivel (Éva) gyakorolja.

Így már nem csoda, hogy sokan gyűltek össze a születésnapjára. A zuglói földémbeszakadás okán a Bethlen téri díszes kultúrteremben köszöntötte a Thököly úti közeget, a rokonság és a tisztelők sokasága

Fekete Évát, a Scheiber-iskola mesgiáchját 80. születésnapja alkalmából. Gyermekei meglepetésnek szánták, mivel ismerik a mamát, akit közismert szerénysége egyszerűen taszít az ilyesfajta eseménytől. Azaz nem jött volna el, ha tudja.

Amikor gyanútlanul belépett a terembe (úgy tudta, hogy csak gyertyagyújtásra jön) – a tömeg felállt, és Szimen tov umázl tovvál, ütemes tapssal fogadták az ünneplőt. Reagálása aggodalomra adott okot. Elsápadt, csak unokáit és dédunokáit is meglátva a tömegben tért magához. Elkezdődött a protokoll.

Elsőnek Kardos Péter főrabbi szölt Évához, de látván, hogy szavai nyomán sírni kezd, úgy döntött, hogy közli vele: ez születésnap! (Bár tapasztalatok szerint hasonló korban már csak szereteteinknek örömmünnepe, a születésnapnak kevésbé...) Ezért a főrabbi hangot váltott, elénekelt egy részt a Jiddise mámeból: „a legjobb falatot szájától vonta meg, nőttek a gyermekek (Jutkára és Miklósrá mutatva), s ő közben megöregedett”. Szerencse, hangsúlyozta a főrabbi, hogy a szájától, és nem a mi szánktól vonta meg, mivel többen tapasztalatból tudjuk, hogy Éva kiválóan főz is!

Az estbe hajló délután Deutsch Róbert főrabbinak, a Rabbiteület elnökének beszédével folytatódott. Ésesz chájl (a tökéletes asszony), a jiddise máme, bibliai idézetek a csodálatos asszonyokról, azzal a konklúzióval, mintha valamennyi Éváról szólna.

Ünnepi torta, a képen látható „személyre szabott” bencsolási melléklet (a Herczog család ajándéka, made in USA) és még néhány meglepetés után Kardos Péter főrabbi gyújtotta meg a chanukkai gyertyákat, miközben önző módon arra gondolt, vajon mikor avathatjuk fel mi is a zuglói „szentélyt”, amit – eltérően az eredeti történetől – nem a szír-görög seregek szentségteleltettek meg, csak az „idő vasfoga” omlasztotta be a tetőt.

Teljesüljön Rajtad, Éva, az általam kért áldás: Ád méá vöeszrim!

Ja, majd elfelejtettem. Egyik kezdel továbbra is biztosítsd kóser ellátásunkat, a másikkal folytasd az óriási micvateljesítéset: a Szeretkórházban vigasztald és biztasd a betegeket, imát mondvá fogd továbbra is a haldoklók kezét, csodálatos szíveddel egyengessd útjukat az Örök élet birodalmába.

Kardos Péter

A krakkói zsidónegyed újra él

Ha Steven Spielberg ma akarná forgatni eredeti krakkói helyszíneken Schindler listája című híres filmjét, komoly gondjai lennének. Az egykori krakkói zsidónegyedből, Kazimierzből azóta szinte új, pezsgő városrész született.

A régi házakat újrafestették, az utcaképet többé-kevésbé ízléses fényreklámok egészítik ki, és mindenféle kis villanyvasutak zakatolnak, amelyek a turistákat a zsidónegyeden át a szomszédos Podgórzeban találhatók egykori Schindler-gyárhoz viszik.

Kazimierz új, színes arculatának kialakulásában Spielberg nem teljesen „véten”.

Miután 1993-ban Washingtonban bemutatták filmjét, és az addig szinte ismeretlen német gyáros története az egész világon emberek millióit rendítette meg, rövidesen feltűntek az első Spielberg-turisták Krakkóban. Látni akarták, hol állt a gettó vagy a plaszóvi koncentrációs tábor. „A film sikere a városnegyed újjászülését kezdte jelentette” – mondta Magdalena Sroka krakkói kulturális tanácsos a dpa tudósítójának.

Az egykori gettóból kevés maradt, de Kazimierz a maga zsinagógáival és mikvéjével, amelyben ma étterem működik, zezugos utcáival és régi

zsidó Remuh-temetőjével, amelyben híres rabbik sírjai sorakoznak, először Spielberget ihlette meg, majd ezután az egész világról érkező látogatókat is elbűvölte.

Kazimierz háza túlélte a háborút – ellentétben lakóinak többségével, akiket először a gettóba, később Auschwitzba vagy más német megsemmisítő táborokba deportáltak. A háború után a túlélők közül néhányan visszatértek, de a városnegyed egyre inkább leromlott. Azokban a házakban, ahol egykor a sábatgyertyák égtek, a hatóságok szegény családokat helyeztek el. Csak a kilencvenes években fedezték fel művészek és értelmiségiek Kazimierz pusztuló varázsát. Megkezdődtek az első kísérletek a városrész zsidó kulturális örökségének újjáélesztésére.

Amikor Spielberg Krakkóba érkezett, az Ariel étteremben, Kazimierz főterén már hagyományos zsidó ételleket szolgáltak fel. Itt forgatta Spielberg annak a fényes ünnepségnek a jeleneteit, amelyet Schindler náci barátainak rendezett, hogy zsidó munkásai számára engedményeket szerezzen tőlük. A filmjelenetek fotói hozzátartoznak az étterem díszítéséhez.

Ma Kazimierz utcáit éttermek, klubok és kocsmák szegélyezik. Nincs olyan utazási iroda vagy szálloda, amely ne ajánlana „Kazimierz és Schindler listája” túrákat. Az egykori zománczóüzem, amely évtizedekig üresen állt, három éve múzeum: multimediális kiállításán Krakkó német megszállását mutatják be. Schindler egykori irodájában még ott áll a gyáros íróasztala – rajta ugyanolyan írógéppel, mint amelyen a híres, 1200 emberéletet megmentő lista készült.

Spielberg krakkói élményeinek hatása alatt létrehozott egy Soá Alapítványt azzal a céllal, hogy dokumentálni lehessen a holokauszt-túlélőkkel készült interjúkat a következő nemzedékek számára. Emellett részt vállalt az egykori gettó gyógyszerterében kialakított kis múzeum költségeiben és a gettó megmaradt utolsó nyomainak megőrzésében. Krakkó városa ezért 2005-ben a „Kultúra védnöke” kitüntetéssel adományozta neki. Nemrégiben a Soá Alapítvány anyaga átkerült Varsóba, a Lengyel Zsidók Történelmének Múzeumába, ott tekintetik meg az érdeklődők.

MTI

A vallásközi barátság pápája

Ferenc pápa ugyan küldetésének még az elején jár, de máris teljes joggal nevezik reformpápanak. Egy nemrégiben megjelent dokumentumával a pápaság reformjáról is vitát kezdeményezett, ami valóban történelmi lépés. De a Vatikán államfőjeként fontos politikai szereplő is. Fogadta Vlagyimir Putyin orosz elnököt, néhány nappal később pedig Benjamin Netanjahu izraeli kormányfőt látta vendégül. Mindkét esemény igen fontos az ökumenizmus szempontjából is.

A katolikus és a zsidó vallás ugyan egy töről fakad, a két egyház közötti kapcsolat azonban sokáig kölcsönös udvariassággal ötvözött bizalmatlanság jellemezte. Az első komolyabb áttörést II. János Pál 2000. márciusi szentföldi látogatása jelentette. XVI. Benedek is próbálta követni az ökumenizmus tekintetében elődjét. Megnyitotta például az egyházat 1939-ig irányító XI. Pius pápaságának archívumát. Igaz, a zsidókkal kapcsolatos fellépése miatt számos alkalommal bíralt XII. Piuszt érintő dokumentumok egyselre csak a történelem számára elérhető. XVI. Benedek hátrányára vált, hogy nem rendelkezett azzal a diplomáciai érzékkel, mint Karol Wojtyła. A zsidók nem vették tőle jó néven, hogy egyik nagypénteki szentmiséjén megtérésükért imádkozott. A holokauszttagadó Richard Williamson egyházba való visszafogadásának ügyét ugyan nem a pápa intézte, de a felelősség mégiscsak az övé volt. E kisklások ellenére David Rosen rabbi, a Vallásközi Konzultáció Nemzetközi Zsidó Bizottságának elnöke úgy vélekedett, hogy még sosem volt ennyire jó a két egyház viszonya.

Nem mindig egyszerű az adott eseményeket a történelem szemüvegén keresztül megítélni. De talán nem túlzás kijelenteni, hogy Ferenc pápa-

Ferenc és Skorka

ságával valóban történelmi korszak kezdődött a katolikus és a zsidó egyház közeledésének folyamatában. Mindent elmond az egyházfő zsidók általi megítéléséről, hogy a judaizmus liberális orgánumának tartott Forward 50 című amerikai magazin Ferenc pápát beválasztotta a világ ötven legjelentősebb zsidó személyisége közé. A lap indoklásában megjegyezte, a pápa soha egyetlen alkalmat sem szalasztott el arra, hogy elítélje az antiszemitizmust, s jövő évre kilátásba helyezte, hogy ellátogat Izraelbe.

Azok, akik Bergogliót Buenos Aires-i érseként is közelebből ismerték, előre megjósolták, milyen jelentős változások várhatók a két történelmi egyház viszonyában. Az argentin főpap ugyanis 2010-ben hazájában közös könyvet jelentetett meg Abraham Skorka Buenos Aires-i rabbiával A menny és a föld címmel. Barátságuk kialakulása mindent elmond kettejük habitusáról. A kilencvenes évek elején találkoztak először, amikor a Buenos Aires-i érsekségen évente találkozókat szerveztek a más vallások képviselőivel. Tudvalévő, hogy míg a pápa a San Lorenzo focicsapat megszállott szurkolója, Skorka, aki jelenleg a Latin-Amerikai Rabbiniuk Szeminárium rektora, a „csirkéknek” is gúnyolt River Plate nagy híve. „Bergoglio rám nézett, s azt mondta: Meg vagyok győződve róla, hogy idén csirkelevest eszünk

majd” – emlékezett vissza a rabbi. Ez volt az a mondat, amely barátságukat elindította.

Ez a viszony azonban nem csak kettejük foci iránt érzett imádatában merült ki. Számos gesztust tettek, melyek révén tudatosan akarták közel hozni egymáshoz a két egyházat. Argentína az egyik legmegfelelőbb terep is erre, hiszen az országban él a latin-amerikai államok közül a legjelentősebb zsidó kisebbség. 2004-ben és 2007-ben Skorka a zsinagógába is meghívta a pápát ros hásná és chanukka ünnepére. 2012-ben pedig Bergoglio Skorka rabbit a Buenos Aires-i Katolikus Egyetem díszdoktorává avatta. Először fordult elő Latin-Amerikában, hogy egy rabbi ilyen magas rangú elismerésben részesüljön.

Ferenc pápa azonban egy másik roppant fontos gesztust is tett. 2010-ben a rabbit kérte fel arra, hogy írja meg a vele készült interjúkötet előszavát. A kettejük közötti szoros viszonyt egyébként mi sem mutatja jobban, mint az, hogy a pápa megválasztása után is felhívta a rabbit. „Helló, itt Bergoglio. Itt tartanak Rómában, s nem engednek haza” – tájékoztatott megszokott közvetlenségével a pápa. Szintén Buenos Aires érsekeként a 2000-es években közös, Tzedeká nevű szociális programot dolgozott ki a zsidó egyházzal, melynek keretében ételmiszert, ruhát osztottak a szegényeknek a fővárosban.

Ferenc pápa őszinte eltökéltséggel akar közeledni a zsidó egyházhoz. A szív embere, s ez tükröződik minden megnyilatkozásából is. Pápasága alatt számos alkalommal látta vendégül a Vatikánban a zsidó vallás személyiségeit, s minden egyes alkalommal megjegyezte: „egy keresztény nem lehet antiszemita”.

Amikor Ronald Lauder járt a pá-

pánál, a Zsidó Világkongresszus elnöke valósággal áradozott a katolikus egyházfőről. „Ferenc pápa vezetésével nemcsak erősebbé vált az egyház, de új lendületet is adott a keresztények és zsidók közeledésének” – mondta akkor. Olyan hírek is megjelentek az olasz sajtóban, amelyek szerint Ferenc pápa lehetővé kívánja tenni, hogy tegyék nyilvánossá a XII. Pius pontifikációja alatt született dokumentumokat.

Ferenc pápa számos intézkedést hozott már a Vatikán reformjára, zavaros pénzügyeinek átláthatóvá tételére. Évszázadok múltán azonban talán a más vallásokhoz való közeledése miatt emlegetik majd. Az „ökumenizmus pápája” lehet, aki személyes példájával próbálja megmutatni a híveknek a helyes utat. Sajnos nem mindenki akarja követni őt.

Rónay Tamás / Népszava online nyomán

A Scheiber Sándor-pályázat eredményhirdetése

Az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem dísztermét megtöltötték a Benjámin Óvoda gyermekei, óvónői, a Scheiber-iskola tanulói, tanítói, tanárai, számos szülő, nagyszülő és az egyetem hallgatói.

Az ORZSE módszertani munkacsoportja a Mazsók anyagi segítségével Scheiber Sándor „Folklor és tárgytörténet” című könyve alapján versenyztetett közel 80 pályázót. Értékes rajzok, makettek, esszék készültek, melyhez valamennyi résztvevő szóban is hozzáfűzte gondolatait a szimpóziumon.

Az értékes pályamunkákat oklevéllel, ajándékutalvánnyal és könyvcso-magokkal jutalmaztuk. A legnagyobb érték azonban az volt számunkra, hogy beszélgethettünk Scheiber Sándor kutatásairól, ezzel kortól függetlenül kicsit mindannyian kutattunk. Ekképpen emlékeztünk meg az Országos Rabbiképző Intézet egykori igazgatójáról, a nagy rabbiról, a kiváló tudósról, Scheiber Sándorról, születésének 100. évében, a Tudomány Hónapjában.

Sommer László egyetemi docens

IZRAELI

Újdonság: telefonmesgiák

Véget érhet Izraelben az ultraortodoxok okostelefonokkal szembeni bojkottja, miután meghatároztak egy számukra is elfogadható kóser készüléket – írta az izraeli Háárec című napilap.

Az ultraortodox módon vallásos harediek a nagy tekintélyű *Ovadja Joszef* szefárd főrabbi ajánlásával olyan Nexus 4 android telefont vehetnek maguknak a Ramy Levy nevű kommunikációs vállalatától, amelybe különleges operációs rendszert telepítenek számukra.

A készülékkel nem lehet a világhálón böngészni, de fel lehet telepíteni mintegy hétszázötven olyan alkalmazást, amiket a rabbik megvizsgáltak és a vallásos közösség számára elfogadhatónak találtak. Lehet használni többek közt gazdasági programokat, lehet vele kezelni bankszámlát, lesz rajta internetes levelezőprogram, sőt még fényképezőgép is.

Tiltott lesz viszont a haredieknek a USB segítségével történő fájlátvitel, nem lehet a készülékkel vezeték nélküli hálózatra csatlakozni, nehogy szemérmetlen tartalmakat láthassanak meg a tulajdonosok. A telefonok alkalmasság lesznek a munkavégzés segítésére, de kizárják az esetleges szabados használatot.

Egyformán kezdődnek majd a kóser okostelefonok hívószámai, amelyeket egyelőre két változatban árulnak. A harediek nyolc és tizenhat gigabájtos készülékeket vehetnek 1550 sékelért (mintegy 85 ezer forintért) és 1900 sékelért (mintegy 105 ezer forintért).

Az ultraortodoxok körében nem mindenki örül az okostelefon engedélyezésének, és az is lehet, hogy több vallási csoport továbbra is tiltja majd az újdonságot, ugyanis a Ramy Levy vállalat *Ovadja Joszef* rabbi segítségével megkerülte az ilyen ügyekben illetékes, 2005-ben felállított szigorú kommunikációügyi rabbitanácsot, amely eddig csak olyan telefonokat fogadott el kósernek, amelyekkel még írásos üzeneteket sem lehetett küldeni.

A Ramy Levy cégnél mégis komoly sikerre számítanak, hiszen máris mintegy hétszáz előfizető jelentette be igényét az új készülékre.

MTI

Vége a gázriadónak?

Mose „Buği” Jáalon honvédelmi miniszter a közeljövőben sokatmondó javaslatot készül betervezni a kormány politikai-biztonsági bizottsága elé. A felelős védelmi szakértők javasolják a gázálcok és a vegyvédelmi felszerelések (erchot mágén) további gyártásának és szétosztásának megszüntetését a polgári lakosság körében.

Az ajánlás a múlt héten fogalmazódott meg a legmagasabb rangú biztonsági szakértők megbeszélésén. A szakértői gárda szövegét ugyanakkor pontosított: a határozat a javaslat benyújtásáról még nem végleges, annak végső formáján még dolgoznak.

A védőfelszerelés gyártása és szétosztása megszüntetésének két indoka is van. Az egyik az abból adódó tetemes megtakarítás, a másik a körzetben lejátszódó katonapolitikai változások, nevezetesen Szíria lesze-

relése a vegyi fegyverzettől. Egy biztonsági szakértő megindoklása szerint egyrészt a vegyi támadás lehetősége igen alacsony, másrészt Izrael ma már megfelelő elhárító rendszerrel és elrettentő támadó eszközökkel rendelkezik.

A várható határozatnak vannak ellenzői. Ők azt mondják, hogy Szíriában még maradtak kémiai fegyverek, amelyek a libanoni Hezbollah vagy más terrorszervezet birtokába kerülhetnek.

A gázálcok kiosztásáról először az 1991-es Scud-támadás után született döntés, majd mintegy öt évvel ezelőtt újabb típusú védőfelszerelés kiosztása kezdődött. Jelenleg az ország lakosságának 60 százaléka rendelkezik vele, a fennmaradó rész számára már kevés maradt a raktárakban.

H. L.

Újabb ötezer palesztin kaphat munkát

Az izraeli kormány ötezer új munkavállalási engedélyt hagyott jóvá a Ciszjordániában élő palesztinok számára.

„A munkavállalási engedélyek foglalkozási ágak közötti kiosztása a védelmi, a pénzügy-, a gazdasági és kereskedelmi, a belügy- és a lakásügyi minisztérium közötti megegyezés alapján történik” – olvasható az izraeli kormány üléséről kiadott közleményben. A javaslatot *Mose Jáalon* védelmi miniszter nyújtotta be, a tervezet célja a palesztin gazdaság megsegítése.

Tavaly novemberben Izrael háromezer munkavállalási engedélyt adott ki palesztin építőipari munkásoknak, valamint ágazatokra való tekintet nélkül garantálta a munkavállalás lehetőségét azon palesztinoknak, akiknek házastársa izraeli állampolgár.

Az izraeli védelmi minisztériumon belül a megszállt területek ügyeivel foglalkozó egység adatai szerint körülbelül 50 ezer palesztin vállalhat munkát törvényesen Izraelben, közülük 39 500-an állandó munkavállalási engedéllyel.

A határozat része a bizalomerősítő gesztusoknak, amelyekkel Izrael a Palesztin Hatósággal való viszonyán próbál javítani. A béketárgyalások sikeres lezárása érdekében elengedhetetlen a két oldal közötti feszült kapcsolat enyhítése. *John Kerry* amerikai külügyminiszter intenzív erőfeszítéseinek köszönhetően közel háromévi szünet után július 30-án újrakezdődtek a tárgyalások Washingtonban. Kerry kijelentette: a cél az, hogy kilenc hónap alatt elérjék a végső megállapodást.

A korábbi béketárgyalások 2010-ben rekedtek meg a ciszjordániai telepítések miatt, amelyekre a palesztinok úgy tekintenek, mint jövőbeli államuk területének elorzására.

MTI

SZÍNES

Statisztikai cunami

Az utóbbi négy évben az izraeliek vesztették a demokratikus intézményekbe vetett hitükből – derült ki az Izraeli Demokrácia Intézetnek a *Háárec* című napilapban közölt felméréséből.

Ezer embert – 852 zsidót és 148 arabot – kérdeztek meg egyebek közt arról, hogy helyes-e erőszakot alkalmazni politikai célok érdekében. Ezt negyedük megengedhetőnek látta, míg tavaly még 87,5 százalék állt szemben a felvetéssel.

Elsősorban a demokratikus intézményekben, a pártokban csalódtak az Izraelben élők. Csak 36,7 százalék hisz a politikai pártokban, még a nem vallásosak körében igen népszerűtlen rabbinátust is többre értéklik, 43 százalékkal. A média is hitelét veszítette, csak 47,2 százalék hisz az újságíróknak, de a kormányfőnek sem adnak sokkal több hitelt: mindössze 51,7 százalék bízik meg szavában.

A Kneszetben, az izraeli parlamentben 54,5 százalék hisz, a kormány 57,9 százalékot kapott a néptől, a rendőrség pedig 61,9-et. Őket a Legfelsőbb Bíróság követi 62,7 százalékkal, a második leghitelesebb intézménnyé az államelnöki hivatal vált, amelyet jelenleg *Simon Peresz* képvisel, 78,7 százalék bizalmát elnyerve. Mindezek fölött pedig toronymagasan vezet a hadsereg, amelyben a megkérdezettek 90,9 százaléka bízik.

Tovább élnek a nemzetiségi különbségek: az Izraelben élő zsidók 67 százaléka az ország és gondjai részesének tekinti magát, de erről az araboknak csak 28 százaléka vélekedik hasonlóképpen. A zsidók 83, az arabok 40 százaléka büszke rá, hogy izraeli.

Négy éve még 48,1 százalék vélte úgy, hogy Izraelben egyformán fontos a demokrácia és a zsidóság, de arányuk 2013-ra 37 százalékra csökkent, miközben 17-ről 29,2 százalékra nőtt azok része, akik elsősorban a demokráciát tekintik fontosnak a zsidó államban.

A megkérdezettek 61 százaléka úgy érzi, hogy nem tud hatni a kormány politikájára, ezért a közvélemény a politika helyett a korábbinál sokkal jobban érdeklődik a társadalmi és gazdasági kérdések iránt. 58 százalék erős feszültséget lát a szegények és a gazdagok között, és 63,5 százalék hajlandónak mutatkozott magasabb adó fizetésére, ha azzal a társadalmi egyenlőtlenségeket csökkentenék.

Az összlakosság mintegy kétharmada, 64,3 százalék, a nem vallásosoknak pedig 42 százaléka hisz a zsidó nép kiválasztottságában. Akik ebben hisznek, azok szerint a palesztinokkal megkötött esetleges békeszerződést csakis a zsidó lakosságnak kellene jóváhagynia egy népszavazáson. A kiválasztottságot megkérdőjelezők viszont megelégednének egy összizraeli népszavazással vagy azzal, ha a Kneszet jóváhagyná az egyezményt.

A felmérés alapján a kutatók egy igen érdekes fejleményre is rávilágítottak: az egyes pártok szavazói nem egységesek a különböző bel- és külpolitikai kérdésekre adott válaszaikban, választásuk nem koherens világnézetet alapul, és az emberek egyre kevésbé azonosulnak egy-egy párttal.

(Háárec)

Több tízezer illegális bevándorlót tiltanak ki

Az izraeli kormány új intézkedéseket hagyott jóvá az országba illegálisan érkező afrikaiakkal szemben, akik a miniszterelnök szerint az állam zsidó jellegét fenyegetik. A tervek között szerepel az afrikaiakat illegálisan alkalmazó munkaadók megbírságolása és a hazatérésüket ösztönző, 1500-tól 3500 dollárig terjedő pénzügyi támogatás. A belügyminiszter emellett törvényjavaslatot készített elő, amely megengedné az illegális bevándorlók egy éven át tartó, ítélet nélküli fogva tartását.

A tervezetet már benyújtották a Kneszetnek. A legfelsőbb bíróság szeptemberben semmisnek nyilvánított egy 2012-es jogszabályt, amely háromévi fogva tartást tett volna lehetővé, ezért van szükség újabbra.

A kormányközlemény szerint „zárt létesítményt” hoznának létre az illegálisan Izraelbe érkezők és azok fogva tartására, akik már az országban tartózkodnak, de „megzavarják a közrendet”.

További 550 tisztviselővel növelnék az afrikai bevándorlókat ellenőrző testület létszámát, hogy sikeresebben vehessék fel a harcot illegális foglalkoztatásukkal szemben.

A közleményben *Netanjahu* azt írja: elszánt abban, hogy megakadályozzák az illegális munkaerő bevándorlását, és kiutasítsák „illegális bevándorlók tízezreit”.

Emberi jogi szervezetek viszont úgy vélik, hogy az Izraelben lévő afrikai bevándorlók többségét nem lehet kiutasítani, mivel eredeti hazájukban – például Szudánban vagy Eritreában – veszélyben lennének.

2012-ben Izrael 60 ezre becsülte a területén lévő afrikai illegális bevándorlók számát, és kampányt indított ellenük: akkor 3920-at utasítottak ki közülük az országból. Az utóbbi években havonta olykor több mint ezer afrikai lépte át illegálisan a határt Egyiptom felől a Sínai-félszigetnél, ők általában Eilatban és Tel-Avivban kerestek maguknak szállást és munkát. A menekültáradatot idén megállította Izrael egy határkerítés kiépítésével.

MTI

Budapestre is repül az UP

Bár az Európai Unió és Izrael által aláírt Nyitott Égbolt megállapodást csak fokozatosan vezet be 2018-ig, az El Al – több hagyományos légitársaság példáját követve – diszkont légitársaságot indít, hogy felvegye a versenyt az Izraelbe már most is szállító külföldi fapadosokkal. Az UP március 30-tól öt európai célpontra, köztük Budapestre repül majd – írja a *Jerusalem Post*.

A társaság heti 11 járatot indít majd Tel-Avivból Berlinbe, Prágába, Kijevbe és a magyar fővárosba, valamint heti 6 járatot a ciprusi Larnakába. Budapestre 69 dollártól (15 200 forint) kínál egy irányba jegyeket.

A fapados cégekhez hasonlóan az UP külön díjat szed majd az extra szolgáltatásokért. Helyet választani 10 dollárért lehet, a „plus class” osztályra pedig 80 dollárral többet kér-

nek. Egy 23 kilogrammos csomag feladása 20 dollárba kerül, ha azt az online foglaláskor kérik, a fedélzetre pedig egy 6 kilogrammos kézipoggyászt lehet felvinni.

A Malév csődje után a Wizz Air tavaly kapta meg a repülési jogot a Budapest-Tel-Aviv járat üzemeltetésére. 2014. január végi időpontra 11 ezer forintért is találtak jegyeket náluk egy irányba, az UP bevezető ára tehát ennél némileg magasabb (bár a poggyászsabályzat és -díjak eltérőek). A verseny ugyanakkor nyomás alatt tarthatja a Wizz Airt is.

Origo

Nincs izraeli, csak zsidó nemzetiség

Az izraeli Legfelsőbb Bíróság elutasította huszonegy állampolgár beadványát, akik azt kérték, hogy nemzetiségüket „zsidóról” „izraelivé” változtassák.

A zsidó államban többféle nemzetiséghez tartoznak az állampolgárok, akiknek etnikai hovatartozását a belügyminisztérium lakossági nyilvántartásában rögzítik. A jogyzék nemzetiségi rovatában ezután sem szerepelhet majd, hogy „izraeli”, a legmagasabb grémium visszautasítása miatt továbbra is csakis zsidónak, arabnak, drúzoknak vagy más etnikumhoz tartozónak regisztrálhatják a lakosságot.

A bíróság huszonhat oldalas végzése szerint azért utasították vissza a kérelmet, mert az „izraeli” nemzetiség bevezetése súlyos következményeket vonna maga után az ország zsidó államként történő meghatározásában.

A kérés szekuláris, liberális értelmiségi betervezői szerint viszont ha létezne egy ilyen meghatározás, akkor növekedne a demokrácia és csökkenne az országban a diszkrimináció a kisebbségek, főként a népesség ötödét jelentő arab nemzetiséggel szemben.

Izrael 1948-as kikiáltásakor egyszerre zsidó és demokratikus államként határozta meg magát, de azóta is küzd azzal, hogy miként őrizheti meg egyidejűleg zsidó és demokratikus jellegét.

Nem ez volt az első kísérlet a zsidó vallási-nemzetiségi egység megkérdőjelezésére. Joram Kanyuk idén elhunyt izraeli író például azt követelte, hogy zsidó nemzetiségű, de „vallás nélküli” polgárként jegyezzék be az országos nyilvántartásba.

MTI

Mai élet Sztálin kánaánjában

Kicsipett belvárossal, folyóparti sétánnyal, új iskolával és zsinagógával próbál újra vonzóvá válni a zsidók kelet-szibériai miniországa, a Zsidó Autonóm Régió. A kis terület fővárosában, Birobidzsánban a helyiek szerint ma újra jó zsidónak lenni, és bár Sztálin keleti kánaánjának ötlete a maga idejében csúnyán megbukott, ma mi is találkoztunk olyan zsidó családdal, amely Izraelből tért vissza a Bira folyó partjára.

Szibéria keleti csücskében, csak egy kis ugrásra Eurázsia peremétől héber felirat hirdeti Birobidzsán városának nevét a vasútállomás tetején. A pályaudvar előtt hatalmas menóra, hétágú gyertyatartó emlékműve emelkedik a zubogó szökőkútban, mellette pedig a Hegedűs a háztetőn tejesembernek szekeren ülő, szakállas szobra nógatja a lovát. Itt, Izraelből sok ezer kilométer távolságra egyre több jel utal arra, hogy magához tér Sztálin felresikerült zsidó kánaánja.

A mintegy 75 000 lakosú Birobidzsán az orosz távol-kelet csodabogarának, a szovjet diktátor által létrehozott Zsidó Autonóm Körzetnek a fővárosa. Az 1920-as években tömegével vándoroltak ide a világ végén kikiáltott autonómiától sokat váró orosz zsidók, de – mint útikönyvünk megjegyzi – a zsidó lakosság száma sosem emelkedett 32 000 fölé. A betelepülők ugyanis hamar rájöttek, hogy a Sztálintól kapott ígéret földje egy szűnyogot termő, kiépitetlen mo-

csár. Akik mégis itt maradtak, azok 1991 óta Izraelbe is tömegével vándorolhattak ki, ezért néhány éve a Lonely Planet információi szerint már csak a régió lakosságának 2,4 százaléka volt zsidó.

A zsidó zenészek városban elszórt bűbajos szobrai, az itt-ott felbukkanó héber (és héber mintára dizájnolt orosz) feliratok és a magát pajeszos, kalapos zsidó figurájával hirdető belvárosi szuvenírbolt mégsem egy halott kultúra utolsó hírvivői Birobidzsánban. Egyáltalán nem kell sokat gyalogolnunk, hogy egy belvárosi bevásárlóközpont pultjánál az első utunkba kerülő ember személyében egy barátságos és segítőkész zsidó asszonyra bukkanjunk, akinek elmondása alapján a zsidóság Birobidzsánban nemhogy kihalófélben lenne, de újra erősödik.

Sokan visszajönnek

A belvárosi bevásárlóközpontban kis pult mögül nyírfa- és gyümölcslevet árusító néniük itt született, és 1991-ben sokakkal együtt kivándorolt Izraelbe. Tizenöt év után azonban egyik lányával és unokájával visszatért Szibéria keleti végébe, és már egyáltalán nem érzi, hogy szörnyű lenne itt az élet.

„Birobidzsán csodálatos város” – mondja mosolyogva, és tekintetéből látszik, hogy komolyan is gondolja. A mocsárról meg a szűnyogokról szóló történetek szerint senkit nem retten-

tenek már el: szűnyog csak az erdőben van, itt a városban pedig minden megvan a normális élethez. „Gyönyörű a városunk, gyönyörűen épül, szépül, fejlődik, érdemes körbejárni benne” – lelkesedik egy másik öregasszony is a közeli piac egyik bódéjában, ahová a piac menőrával díszített, salom feliratú kapuja alatt lehet bejutni.

A gyümölcsleárus szerint nem csak őt hozta haza a honvágy az utóbbi években a messzi Izraelből, szép számmal települnek vissza mások is. „Sok minden megváltozott” – mondja. „Hiába volt itt azelőtt is zsidó autonóm régió, korábban titkolni kellett a zsidóságot. Az emberek csak sugdolóztak, titokban beszélhettek a valásról” – magyarázza heves gesztusokkal. „Most viszont megszűnt minden tilalom és előítélet, szabadon lehetünk zsidók, élvezhetjük az autonómia előnyeit, és senki elől nem kell bujkálnunk.”

A változás leginkább abban mérhető, hogy míg a szovjet időkben abszurd módon betiltották a zsinagógákat a zsidó autonóm körzetben, 2004-ben újra megnyitott a templom, és szépen felújított zsidó kulturális központ is működik 15 éve. Bár a városban élő egyetlen rabbival sajnos nem tudunk beszélni, mert szabadságra ment, a zsinagóga kertjében dolgozó munkások is megerősítették a benyomásunkat: ide tényleg visszatért az élet. Hivatalos statisztikákat nem láttunk, a gyümölcsleárus asszony

szerint azonban a zsidók aránya ma ismét 5-7 százalékra emelkedett. „Szerintem nagyon sokan akarnának még visszajönni. Aki nem jön, az biztosan csak azért nem teszi, mert már túl sok minden köti Izraelhez, ott a háza, ott telepedett le a családja.”

Kicsipett városközpont és felcicomázott folyópart

A gyümölcsleárus néni annyira megőrül az érdeklődő külföldieknek, hogy telefonon azonnal kihívja hozzájuk unokáját, a 16 éves Mirjamot, aki Dávid-csillagos nyakláncsal, tapadós rózsaszín ruciban nekiindul velünk a városnak, hogy megmutassa, mitől klassz hely Birobidzsán. Bár a 10 évesen Izraelből visszahozott lányának vannak fenntartásai a Szibéria végében álló kisvárossal kapcsolatban, azért büszkén mutogatja a nevezetességeket.

A város valóban kitett magáért az utóbbi években: Mirjam szerint a központban, ahol most virágágyásokkal és padokkal telerakott, díszkövel leburkolt sétálóutcán korzózik a nép, 2-3 éve még autók álltak a dugóban. Szintén pár éve húzták fel a modern bevásárlóközpontokat, amelyek egyikeben a nagymama árulja a nyírfalevet. A városon keresztül folyó Bira partját pedig egy éve csipték ki pucos sétánnyá, ahol apró, kör alakú pavilonok alatt, kis bronzszobrok társaságában vagy a kőkorlátnak dölve nézhetjük az elzubogó folyót.

A város a fiatalokra is ad: Mirjam megmutatja a nemrég átadott, hatalmas új iskolakomplexumot, amelyet a régi, lepukkant iskola helyére építettek a gyermekeikre gondoló városlakók. A folyóparti parkban az utolsó simításokat végzik az új, kőből készült szabadtéri gyermekszínpadon is, és bár az előző rendszerből örökölt hatalmas koncerterem nem modern fajta, Mirjam szerint ott is nagy az élet. Mivel errefelé az orosz és a zsidó ünnepeket is megülik, itt rendszeresek a fesztiválok, ünnepek, az épület

előtti szabadtéri színpadon pedig ilyenkor gyakran húzzák az örömezt a helyi muzikusok. Az egész város a múltjából kivetkőző, magát hatalmas erőfeszítéssel elérhetővé varázsoló helynek tűnik, amelynek projektjeit bármelyik magyar település megirigyelhetné. Csak találgatunk, hogy honnan van erre pénz itt, Csitától 39 órányi vonatútra.

Fanyalognak a fiatalok

Mirjam szerint a városban összetartók a zsidók – neki például szinte minden barátja zsidó vallású, és jól ismeri a zsidó fiatalokat. Bár nem tartja magát buzgón vallásosnak, a barátaival sábbát idején gyakran ők is összegyűlnek; a vallásosak pedig ilyenkor minden héten ellátogatnak a zsinagógába is – meséli. A lány szintén úgy érzi, hogy itt büszkén lehet zsidó, a különböző programoknak és a kinti rokonoknak köszönhetően pedig néhány évente Izraelbe is vissza tud menni.

Visszaköltözni azonban nem akar: bár Izraelben sokkal nagyobb az élet, ő nem vágyik vissza a folyamatos fenyegetettségbe, az arab-izraeli konfliktus feszült, szinte háborús légkörébe. Itt nyugalom van, és ez fontos neki is. A lány mégsem képzeli el a jövőjét Birobidzsánban.

Mirjam szerint a város túl kicsi, úgy érzi, nincs itt mit csinálni, szerinte hiába a hatalmas fejlesztés, még egy rendes, elfogadható szórakozóhely sem terem erre. „A fiataloknak itt nincs igazán perspektívája – mondja –, az én barátaim is inkább elvagyódnak. Visszatelepülni inkább csak az öregek szoktak, olyan fiatal én nem is ismerek, aki magától jött vissza.” Hogy mi akkor a zsidó fiatalok álma Szibériában? Mirjam Novoszibirszkbe költözne a barátaival, a másfél milliós nagyvárostól remél új pezsgést. Mi ugyan csak mamutsontokat találtunk ott, de az ismeretlenbe vágyó tinédzsernek ez nem szegi kedvét.

(visno)

A zsidó Bächer Iván

A megrendült gyász és az érte érzett fájdalom sem lehet ok arra, hogy ne tisztázzuk: Bächer Iván nem volt zsidó. Vallási értelemben semmiképpen. Azt is mondhatnánk: sőt. De azért kötelességünk aláhúzni: szellemiségét tekintve mégiscsak annak tartották sokan, és ő is önmagát. Jelentős személyiség volt; jó író, aranyos, egyenes ember; színt hozott az életünkbe és mértéket a gondolatainkba és a tetteinkbe.

Édesapja, Bächer Mihály zongoraművész, persze, zsidó volt. Születési értelemben. Aztán, ahogy a sorsa hozta, református hitre tért. Akkoriban ez valamiért, valahogyan mozgalom-má lett. Elhagyta a mózesi, vagy még pontosabban: az abrahámi vallást, akárcsak Szerb Antal, Radnóti Miklós és még sokan mások is. Csak utólag mondhatnánk mentségül: mert jött Horthy, Hitler és velük és általuk a munkaszolgálat, a gettó, a láger, Auschwitz.

A család megőrizte az emléket: az aktusra a Szabadság téri református templomban került sor, ott, ahol most Hegedűs Lóránt ölt palástot. Az ifjú zeneművészt ennek ellenére behívták, legfeljebb fehér karszalagot húztak a karjára.

Fia, Iván, aki íróvá lényegült, gyakran szóba hozta ezt, miként édesanyját is földidézte, aki elhivatott építészmérnök lett.

Ivánt 1989-ben ismertem meg. A *Magyarország* című hetilap tárcaíróit kerestem, s főszerkesztőm engem bízott meg: kérjek fel e tisztségre alkalmas személyt. Azonnal Faragó Vilmoshoz, az *Élet és Irodalom* főszerkesztő-helyetteséhez fordultam. Vili Újkígyóson született, mondhatni, a szülőfalum szomszédságában. Barátsággal ajánlotta Ivánt.

– Ha nekem nem hiszel – mondta –, kérdezd meg Kardos Gyurit.

Kardos G. György, az *Avraham Bogatir hét napja* című regény nagyszerű írója egy Erzsébet híd környéki délutáni sétájára hívott társul. Vagy ötször kerültük meg az egyetemet, mire elmondta, mit lát ő az ifjú történelemtanárban. Mert Iván akkor az volt, a Móricz Zsigmond Gimnáziumban. Csak egyszer-egyszer, véletlenül vett papírra pár kezdő sort, néhány tárcát, egy librettót, azaz, ha – így mondta – rendszeres feladata volna a tárcáírás, szárnyakat kaphatna.

– Egy holnap Krúdy Gyula! – biztatott Kardos G. György. És hozzátette, hiúságot legyeztetve: – Azért nem lesz akármilyen leendő, igazi író a pályára segíteni!

Napokig jártam Bächer Iván nyakára. Tíz-szer telefonáltam, öt kocsma előtt vártam. Min-

dig nemet mondott. „Szeretek tanítani” – magyarázta. Aztán eszembe jutott a mentő kérdés: „Mennyit keresel?” Megmondta.

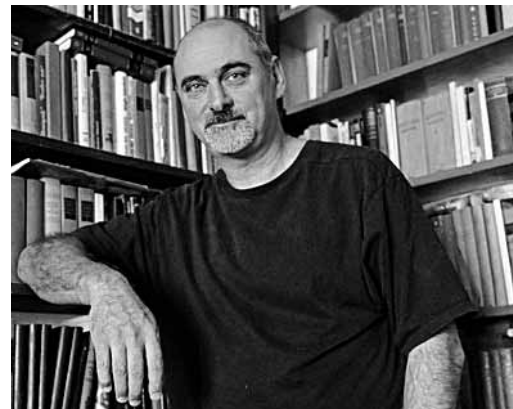
Szégyenletesen kevés pénzt kapott. A háromszorosát ígérhettem. Másnap felhívott. Igent mondott.

Hát, így kezdődött. Közele, jó barátok lettünk.

Egy pénteken meglátogattam Kardos Gyuri. Vágya támadt arra, hogy Bächerrel, hárman, templomba menjünk. Zsinagógába. „Van szefárd imaház?” – kérdezte. Mondom: nincs. Ortodox is csak egy volt.

Elmentünk a Vasváribába. Akkoriban jött Budapestre *Oberlander Baruch* rabbi Amerikából. Bächernek nagyon tetszett, hogy Bródy Sándor emléktábláját láthatja a falon. A nagy író a tágan vett családom Himalája magasságú személyisége volt.

Beálltunk az utolsó padsorba. Gyuri lelkét, szellemét, minden sejtjét átjárta a kavóne, az őszinte, mély áhítat. Folytak a könnyei, rázta a zokogás. Hosszú percek múltán nyugodott csak meg. Iván szintén megrendülten állt, figyelte a szertartást és a barátját, aki csak jóval később mesélte el, milyen felkavaró érzés volt minjában imádkoznia, hallani a davenolás ősi hangjait, és elmondani a kádist. Gyuri a felszabaduló Palesztinában volt katona, éppen akkor, amikor az ország Izraelle lett.

Kardos Gyuri nincs már közöttünk. És most Iván ment el.

Lelke mélyén zsidó volt. Ősi zsidó. Sok-sok barátja, a kultúrája, az érdeklődése, a mentalitása révén zsidó volt. Egy ízben, amikor színész barátaival fellépett a Spinoza színpadán, tudni lehetett: a dalokat, a kuplékat ő válogatta különös gondnal. Az összekötő szöveget mives figyelemmel varázsolta a nézők, a hallgatók elé. Akkor értettem meg: az én barátom igazán méltóvá vált arra, hogy a Messiás kiválassza. És felvigye magával a végtelenbe.

Benedek István Gábor

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő-szerda 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Műfogorrógzítés miniimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. Telefon: 320-4778. www.drviragden-tal.hu és www.mini-implantatum.hu

Manikűr, pedikűr. Hívásra házhoz megyek. 06-20-551-4580.

Otthoni szakápolást vállalunk Budapest területén, szükség esetén egyedi szakorvosi ellátással és gyógyászati segédeszközök helyszíni telepítésével. Együttműködünk a háziorvossal, kórházi szakorvosokkal. Kóser étkeztetést is biztosítunk. Szakmai működési engedéllyel és felelősségbiztosítással rendelkezünk. Tartós megrendelés esetén árkedvezményt adunk. E-mail cím: alarmcent-rum@alarmcentrum.hu, 24 órás telefon: +36-30-443-1016.

Színes és fekete-fehér nyomtatás, másolás, plakátnyomatás, könyvnyomatás, névjegykészítés a Mammut I.-ben, a II., VI., IX. kerületekben. Messinger Miklós, 06-20-934-9523, www.rcontact.hu

Licites eljárással eladó ingatlanok!

Bp. III., Czetz János u. 67. sz. alatt 30 m²-es garázs. Kikiáltási ár: 2 000 000 Ft.

Gyömrőn 730,35 m²-es kastély 9398 m²-es telekkel és 9758 m²-es kerttel. Kikiáltási ár: 95 000 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 604 m²-es telek. Kikiáltási ár: 3 900 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 603 m²-es telek. Kikiáltási ár: 3 860 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 620 m²-es telek. Kikiáltási ár: 4 000 000 Ft.

Sárbogárd, Ady Endre úton 38 m²-es, egyszerűs, komfortos öröklakás. Kikiáltási ár: 3 900 000 Ft.

Göd, Teleki Pál utcában 535 m²-es telken 53 m²-es, kétszobás, összközműves, teljes lakóingatlan melléképülettel (9,4 m²). Kikiáltási ár: 12 000 000 Ft.

Az ingatlanokról a 30-355-9541 vagy a 30-217-3460 telefonszámon lehet érdeklődni munkaidőben.

Tóthné Hívös Katalin fogtechnikusi mester. Fogsorok, hidak készítése, javítása soron kívül. Fogszabályozó, fogfőhéritő. Fogászati háttér biztosított. Szolid árak. Mozgáskorlátozottakhoz hához megyünk. Hétfégyi ügyelet. 1013 Bp., Krisztina krt. 51. fszt. 1. Déli pályaudvarhoz közel. 06-30-222-3016, 06-1-356-9372.

KASTÉLYOK BERENDEZÉSÉHEZ vásárolok nagyméretű, kisméretű festményeket, **EZÜSTTÁRGYAKAT**, 12 vagy 6 személyes (akár hiányos) evőeszközöket, cukordobozokat,

gyertyatartókat, tálcákat stb., Kovács Margit, Gorka kerámiáit, herendi, meiseni, Zsolnay porcelánokat, régi álló, fali, asztali díszórákat, antik, barokk bútorokat, tabemákulomot, szekretet, reneszánsz dolgozószobát, bronz-, fa-, márványszobrokat (hibásakat is). Teljes hagyatékként első vevőként a legmagasabb árat fizetem, **KÉSZPÉNZBEN**. Díjtalan kiszállítás, értébecslés, vidékre is. **Üzlet tel.: 201-6188, 06-20-323-4104.**

Budapest belvárosában üdüljön fél áron. +36-20-935-4867.

Az önkéntes munka télen is folytatódik. Gyere velünk segíteni te is! Csoporthoz: január 12.-február 2. Jelentkezés: Iljano@freemail.hu, 06-20-233-8454, vagy személyesen keddenként 16 és 17 óra között az Izraeli Kulturális Központban.

Holokauszttal kapcsolatos dokumentumokat, menleveleket, fotókat, korabeli

kiadványokat vásárolnék. 06-20-418-2552.

Idős hölgy vagy házaspár ápolását vállalom bentlakással, külföldön is. 06-25-739-528, +36-25-739-528.

Eladó XIII., Visegrádi utcában, a metrótól és a piactól 2 percre, szép, déli fekvésű téglaházban 81 m²-es, IV. emeleti, egyedi fűtésű, kétszobás, személyzetis, utcai lakás. 06-30-664-1219.

Nyugdíjas asszony, bentlakással vagy bejárással munkát vállal. 06-20-241-9450.

Eladó üzlethelyiség bérlővel vagy nélküle (jelenleg gyroszos) a Budapest VIII., Népszínház utca 22. szám alatt. Kétszintes, 2 x 24 m². Érdeklődni lehet: 06-20-922-6664.

HÁZASSÁG

37 éves, intelligens, mély érzésű, családcentrikus, teltkarcsú, vallását gyakorló budapesti nő keresi hasonló társát 45 éves korig. Vidékiek jelentkezését is várom. Fényképes, kézzel írott leveleket „Hatikva” jellegre a kiadóba.

Turbucz Dávid Horthy Miklósról

Horthy Miklós kormányzóként nem tett antiszemita kijelentéseket, nem nyilvánosan azonban kifejezte előítéleteit. A neve joggal köthető össze az 1944-es deportálásokkal – mondta *Turbucz Dávid* történész az Osztrák Kulturális Fórum és a Budapesti Holokauszttal Intézet előadás-sorozatának fővárosi rendezvényén.

Horthynak az volt a véleménye, hogy a zsidóság soraiban voltak „rendes emberek”, akik többet használtak az országnak, mint a szélsőjobboldal együttvéve. Azoknál, akikkel személyes kapcsolatba került, nem figyelt a származásra, így a zsidó nagytőkés Chorin Ferencnél sem – ismertette a történész.

A kormányzó a zsidóság jogainak korlátozásával, gazdasági visszacsorításával alapvetően egyetértett. A korszak végén elfogadott zsidótörvényeket azonban nem ő kezdeményezte, igaz, nem is tett ellenük semmit – mondta a kutató. Meglátása szerint Horthy mérlegelhetett volna a zsidótörvények aláírását, és fel is oszlathatta volna az országgyűlést, ezenkívül állásfoglalásaiban és interjúiban kifejezhetné volna ellenérzését, de ezt nem tette meg. Az első zsidótörvény megszavazásakor még nem lehetett látni, hogy ez a folyamat a deportálásokhoz vezet – fűzte hozzá.

Az 1938-as első zsidótörvény előírta, hogy a szabadfoglalkozású állásokban és a tíz értelmiséginél többet foglalkoztató kereskedelmi, pénzügyi és ipari vállalatoknál legfeljebb 20 százalékos lehet a zsidók aránya.

Turbucz Dávid felidézte, hogy Horthy a második zsidótörvényt embertelennek nevezte – ezt a budapesti német követel is közölte –, és kilátásba helyezte, hogy él vétőjogával, de végül nem tette meg. Beszélt arról is: Horthy nem tartotta elfogadhatónak, hogy a színházak, újságok többsége zsidó kézben volt, de tisztában volt azzal, hogy a keresztény úri középosztályból nem lehetett a helyükre megfelelő embereket találni.

Az 1939-es második zsidótörvény már faji szempontból határozta meg, ki számít zsidónak, és 6 százalékból maximálta a zsidók arányát a szellemi foglalkozásokban. Megtiltotta továbbá zsidók alkalmazását állami közigazgatási és igazságügyi szerveknél és középiskolákban.

A történész emlékeztetett arra, hogy Magyarország hadba lépésekor, 1941 nyarán 20 ezer zsidó, „hontalannak minősített” embert deportáltak, és ennek következtében mintegy 11 ezret közülük lemészároltak a német egységek Galiciában.

Turbucz Dávid rámutatott: 1942-ben Kállay Miklós miniszterelnöktől követelték a németek a magyar zsidóság deportálását, erre azonban Kállay és Horthy akkor nemet mondott, emiatt pedig „nem vált túlságosan népszerűvé” a magyar kormány Berlinben.

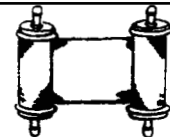
Felhívta a figyelmet arra, hogy az 1944. március 19-ei német megszállás után a zsidó emberek sorsával kapcsolatban június végéig nem szólt meg Horthy, miközben írásos jelentésekből tudomásul szerezte a gettósításról. Hozzátette: a kormányzó bízott abban, hogy az ország visszakapja szuverenitását, vége szakad a megszállásnak, ha teljesítik a német igényeket, ezért egyezett bele abba, hogy a hazai zsidóság egy részét deportálják. Hangsúlyozta: joggal köthető össze Horthy neve az 1944-es deportálásokkal, mert a lényegét illetően bizonyíthatóan tudott arról, ami történt.

Turbucz Dávid cáfolta, hogy Horthy depresszióba süllyedt volna vagy belső emigrációba vonult volna, illetve házi őrizetben lett volna a német megszállás idején, ezt történeti források nem támasztják alá. Kitért arra is, hogy Horthy csak július 6-án rendelkezett a deportálásokról leállításáról, pedig ezt korábban is megtehetné volna.

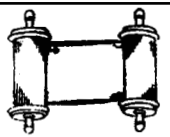
MTI

Az Újpest-Rákospalota körzet ezúton mond köszönetet Pataki Györgynek és Pataki Istvánnak a nagyünnepkor felajánlott 100 000 Ft-ért és a chanukkára hozott rengeteg gyümölcsért és édességeikért. A szombati istentiszteleten az Örökkévaló áldását kérjük a családra, amely

IMAI DÓK

Templomok	Péntek este Dec. 20.	Szombat reggel Dec. 21.	Péntek este Dec. 27.	Szombat reggel Dec. 28.
Hősök	17.00	9.30	17.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.00	10.00	18.00	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	17.30	9.30	17.30	9.30
Vasvári P. u. 5. (Iubavicsi)	17.30	9.00	17.30	9.00
Thököly út 83.	17.30	9.00	17.30	9.00
Hunyadi tér 3.	17.00	9.00	17.00	9.00
Bethlen tér 2.	17.30	9.30	17.30	9.30
Nagyfuvaros u. 4.	15.45	8.00	15.45	8.00
Rabbiképző-ORZSE				
(Scheiber S. u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	15.45	8.00	15.50	8.00
Alma u. 2.	16.30	8.45	16.30	8.45
Kórház				
(Amerikai u. 53.)	15.30	7.30	15.30	7.30
Páva u. 39.	18.00	9.30	18.00	9.30
Dózsa Gy. út 55.	18.00	9.00	18.00	9.00
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	18.00	9.00	18.00	9.00
Visegrádi u. 3.		9.00		9.00
Dessewffy u. 23.	15.45	9.00	15.50	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)		8.45		8.45
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	17.30		17.30	
Vidéken				
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	17.00		17.00	
Vác (Oberlander Endre tér 1.)	18.00		18.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	18.00		18.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	17.00	9.00	17.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	15.40	8.00	15.40	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	15.40	8.00	15.40	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	17.00	8.00	17.00	8.00
Pécs (Füredő u. 1.)	17.30	10.30	17.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	17.00		17.00	
Szombathely	17.00		17.00	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	17.00		17.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	17.00		17.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	17.00		17.00	
NAPTÁR				
December 20. péntek	Tévét 17.	Gyertyagyújtás: 3.36		
December 21. szombat	Tévét 18.	Szombat kimenetele: 4.48		
December 27. péntek	Tévét 24.	Gyertyagyújtás: 3.40		
December 28. szombat	Tévét 25.	Szombat kimenetele: 4.52		
Újholdhirdetés (január 2. újhold)				

„Elfeledett soproniak”

Kiállítás 70. évforduló alkalmából

Sopronból és környékéről közel 3000 honfitársunkat hurcolták megsemmisítő táborokba 1944-ben. A városban ma már nagyon kevesen emlékezhetnek rájuk. Mai lakói nem ismerik ezt az eltűnt világot, nem ismerik azokat a kiváló hazafiakat, akik ügyvédként, orvosként, tanárként, vitzezségi érrellemel kitüntetett első világháborús hősként, építészként, gyártulajdonosként, földbirtokosként, kereskedőként, iparosként segítették gazdaggá tenni Sopront.

2014-ben kiállításon szeretnénk bemutatni azokat a zsidó sorsokat, azokat a zsidó családokat, akiket gyerekeiken, unokáikon keresztül már nem ismerhetek meg. Létre szeretnénk hozni a mai soproniak találkozásait – ha csak fényképek segítségével is – azokkal, akiket kivett maguk, felmenőik közül a számítógépes, gyilkos örölet.

A tervezett kiállításra várjuk azokat a fényképeket, amelyek a Sopronban és környékén élt zsidó közösség körében készültek 1944 júliusa előtt. Szeretnénk felhasználni családi, műtermi, szabadban, közterületen készült fotókat, képeslapokat éppen úgy, mint a korabeli várost, a városi embereket megörökítő fényképeket. A kiállításon szereplő fotók beküldési határideje **2013. december 31.**

Technikai információk: A képeket digitálisan feldolgozzuk, nagyítjuk, ezért skennelve kérjük a fotókat, minimum **600 DPI felbontásban, TIF** vagy **JPG** fájl formátumban. A beszkennt képeket a **sopronbefore1944@gmail.com** címre várjuk, **20 MB méret fölött a https://www.wetransfer.com** ideiglenes tárhely közbeiktatásával. A képeket postai úton is el lehet

Meller Adél gyermekeivel, Edittel és Palival

juttatni a következő címre: **Tárkányi Sándor, 9400 Sopron, Új u. 16.** A postai úton érkezett fényképeket a feldolgozás után rövid idő múlva, könyvelt küldeményként visszajuttatjuk a feladónak.

Kérjük minden képpel kapcsolatban a rajta szereplő személyek pontos megnevezését, életük legfontosabb adatainak, valamint a fénykép készítésének idejének és helyszínének a feltüntetését, az esetleges esemény megjelölését.

Köszönettel az Elfeledett soproniak című kiállítás kuratóriuma:

Sándor Péter hitközségi elnök, Sopron
Dávid Ferenc művészettörténész, Budapest

Stubenvoll András, a soproni Magyar-Izraeli Baráti Kör elnöke
Vódlai Zsolt tanár, Sopron
Keszthelyi Péter, Bécs
Shoshana Hasson, Izrael
Tárkányi Sándor építész, a kiállítás szervezője

Együttműködő partnerek:
Gy-M-S Megye Soproni Levéltára, 9400 Sopron, Fő tér 1.
Soproni Múzeum, 9400 Sopron, Fő tér 8.

Elfogultság nélkül

Minden erőmet összeszedtem, hogy ne a szeretet hangján, hanem realisan írjak Kalmár Tibor legújabb könyvéről, A humor házáról. Mert ha kezdő lennék, azonnal beleesnék abba a hibába, hogy elkezdéném őt ajnározni. Hogy úristen, mennyi minden fűződik a nevéhez, hogy több száz előadást rendezett, hogy játszott a Valahol Európában című filmben (milyen helyes fiú volt!), hogy televíziós produkcióinak se szeri, se száma. Hogy ő még együtt dolgozott akkora színészióriásokkal, mint Salamon Béla, hogy kis szerencsével túlélte a holokausztot, hogy együtt ült a Fészekben Királyhegyi Pállal, Fényes Szabolccsal. De nem, nem kezdem el dicsérni, hisz akkor kibukik belőlem a szeretet.

Először is, a könyvbemutatói felérnek egy délutáni kabaréesttel. Mindegy, hány óra van, a közönség dől a kacagástól. Legutóbbi könyvbemutatója a Fészekben (hol más-hol?) zajlott, és még a csilláron is ültek néhányan. Ugyanis megrendezi azokat! A színpadon Székelyi József (Királyhegyi), Feszbaum Béla (Fényes Szabolcs), és még órákig sorolhatnám a neveket. Pláne ha eszembe jutna, hogy kit személyesített meg Hegedűs D. Géza, Kovács István, Tahi Tóth László vagy Lukács Sándor. A nézőtérben minden idők legjobb könyvkiadója, Kocsis András, vagy éppenséggel Gálovölgyi János, mellettem a Mazsihisz ügyvezető igazgatója, Zoltai Gusztáv, a másik oldalon Nemlaha György. Szétnézni is öröm volt, nemhogy belehallgatni

a Fészek valamikori nagyjainak dumájába.

Ha jól számolom, ez már az ötödik könyve, és ezen a délutánon bejelentette, hogy már készűl a hatodik. Hiába, na, ha valaki 80 éves, készüljön szorgalmasan a jövőjére. Nem ismerem nála tehetséggel párosuló szorgalmasabb, tevékenységét ezer lánggal végző embert! Könyve a Fészekről már csak azért is autentikus, mert egyike volt azoknak, akiket az asztaltársaságok befogadtak. Holott ez általában nem ment könnyen. Kellett hozzá egy vagy két ajánló, de ha az asztalnál felsült, akkor asztalon kívül találta magát.

Nagyon kedves volt kollégám, Barabás Tamás is teljes jogú tagja volt a Királyhegyi-asztalnak. És amikor Latabár Kálmán egy hiányos sztorit mesélt, Tamáshoz fordultak, aki mindent tudott. Így derült fény arra, hogy a török nagykövetségen való fellépés miatt pénzbírságra büntették meg Latyit. Egy általam nem ismert Királyhegyi-idézet is helyet kapott a könyvben. „Aznap, amikor Szálasit felakasztották, csomagom érkezett Amerikából. Azon a napon az akasztásnak örültem, majd másnapra beírtam a naptáramba, hogy örülni a csomagomnak!”

Szenes Iván Fényes Szabolcs asztalánál szellemeskedett. Szenes szeretett feljelentgetni. Emlékezetes, hogy Zsúit is beperelte plágiumért. Zsúit a társaságban így játszotta le a bírói döntést: „A bíróság felosztja a magyar szavakat. A jövőben Szenes használhatja dalaiban a napsugár, a csillagos éj, a szerelmi mámor, a

csókos éjszaka és a karomba zárlak kifejezéseket. Míg nekem a következő szavakból kell slágeret írnom: lepratelep, patkánylyuk, dögvesz és csatornatöltelék.”

Egy alkalommal a könyv szerzőjéhez fordult Királyhegyi: „Tiborkám! Mi lenne, ha megkérném a feleséged kezét? Ha akarod, írásba is adom, hogy a szándékaim komolyak.” Ezt követően az étlap hátára a következőket írta: „Ezennel leszögezem, hogy Kalmárnét elveszem; ha marad Kalmárné, akkor bizonyos fokig, ha elválik, akkor teljesen, amíg élek. Kézcsókkal: Királyhegyi Pali, vőlegény.” Elég realis voltam? Vagy mégsem?

– bozsi –

...és ideje van a nevelésnek

– Fogadni mernék, hogy kétszer is meggondolod, mielőtt magára hagyod a feleségedet éjszakára – mondja egy férfi a barátjának.

– Igen, először azon gondolkozik, hogy mit mondjak, hova megyek, aztán pedig azon, hogy miért nem jöhet velem.

– Mondja, Pista bácsi, maga mit szokott csinálni, ha este nem tud elaludni?

– Én? Elszámolok háromig.

– Tényleg? Csak háromig?

– Igen, háromig, de van úgy, hogy fél négyig is.

SPÁNN GÁBOR

Zsidóvá fogadom

Most elmondok egy régi viccet.

1988 decemberében találkozok Kohn a Grünnel. Azt mondja Kohn: Képzeld, Grün, találtam két ajánlót, és felvételemet kértem a Pártba. Mire Grün: Maga meg van bolondulva, pont most, a szezon végén???

Ez a poros él azért jutott eszembe, mert azt hallottam, sőt személyesen tapasztaltam is, hogy megnőtt azon más vallású vagy eddig ateista emberek száma, akik a zsidó vallásba betérni szándékoznak.

Zsidó létemre jó érzés töltötte el a szívemet, de gondolkodó újságíró mivoltomban kérdések ágaskodnak. Mi készítet vajon bárkit is arra, hogy a mai Magyarországon nyíltan (mert kisfalu lévén, ebben az országban nincs titok), önként és dalolva felvállalja a zsidó sorsközösséget. Aki nem értené, hogy miért vannak kétségeim, annak ajánlom, hogy olvassa el pl. a Mazsihisz honlapján is megtalálható gyönyörű jegyzetet, melyet Benedek István Gábor nagyszerű író és újságíró kollegám e témakörben írt. Sosem voltam oknyomozó újságíró, ezért a miértekre csak józan paraszti ésszel kerestem a válaszokat. Érdekből ki akar ma zsidó lenni? Itt, Magyarországon, ahol a Szent István park mellett sétálva hallom, amint 10 éves forma gyerekek focizás közben ha egymás szidalmazásánál kifogytak a Fradi B-közép szurkolóinak szótárát is megszegyenítő szókincsből, ultima ratióként odavetik a másiknak: Te hülye zsidó! Itt, Magyarországon, ahol a minap az egyik vendéglőben akaratlanul kihallgattam a szomszéd asztalnál beszélgetőket. Arra lettem figyelmes, hogy az egyik jól öltözött úr belebonyolódik üzlete taglalásába: ennek a Zsiganak lenne pénze elég. Be is társulna, de az a baj, hogy koszos zsidó! Bár nem zsigori, azt nem mondhatom, 5 csillagos szállodába hívott meg vacsorára megbeszélni a projektet. Mire asztaltársa válasza: na és? Futja nekik rá, mindnek a holokausztiparból. A zsidó szitokszó lett, a holokausztipar a megélhetési lánc egyik közbeszédben elfogadott ágazata, miközben lassan az egyetlen ország leszünk, ahol nincs végrehajtható paragrafus a gyűlöletbeszéd és a holokauszttagadás ellen. Az érdekből való betérés lehetetlenségét erősíti gyakorlati példám is. Üsse föl bárki a 100 leggazdagabb magyar c. éves periodikát, és nem talál benne annyi gyakorlati zsidót, amennyivel halachikus előírás szerint el lehet mondani egy kádist. A politikai élet elitjében (hál' Istennek) nagytóval kell keresni zsidót, különösen olyat, aki nem pusztán genetikailag az. A zsidó nem térítő vallás. Ennek ellenére lépten-nyomon belebotlok betértekbe, akik vállalva minden procedúrát, felveszik hitünket, és zsinagógai tapasztalat alapján mondhatom, hibátlanul és fegyelmzettében imádkoznak, mint mi, született zsidók. Isten mindenben a legnagyobb, humorérzéke is van, de néha fura. Aki beásta magát pl. a második világháború történetébe, ismerheti a korabeli német botrányt. Már javában vesztesre állt a Blitzkrieg

legyőzhetetlen Wehrmachtja, amikor Himmler kiderítette, hogy a német légiő, a legendás Luftwaffe vezérkarában tábornoki rangban szolgál egy zsidó felmenőkkel rendelkező ember. Mikor ezt szűk körben a Führernek bejelentette, és az kérdően nézett kedvencére, Göring fölállt, és ennyit mondott: Azt, hogy ki zsidó a Luftwaffénél, azt én döntöm el!

Mondása elhíresült. A tábornok annak ellenére, hogy nélkülözhetetlen repülőgép-tervező volt, nem sokkal ezután koncentrációs táborban végezte. A magyar történelem is szolgált ehhez hasonló pikáns helyzetekkel. Az 1930-as években volt olyan náci eszméket hirdető miniszterünk és miniszterelnökünk, akiről seperc alatt kiderítették, hogy egyik dédszüllője zsidó volt, és ez akkor derékba is törte karrierjét. Nem kell ilyen messzire sem menni, nemrégiben borzolta a közkeletyeket annak a nyíltan zsidófaló és radikális jobboldali politikusnak a sorsa, akiről kiderült, hogy nagymamája Auschwitzt járt zsidó. Ő később csak szaporította a betértek létszámát. Numerus clausus hál' Istennek nincs ma Magyarországon. De csendes zsidólanítás egyes vélemények szerint azért történt. Hajlandó vagyok fogadni bárkivel 10:1 arányban, hogy nem talál majd a 2014-es választási kampányban olyan plakátot, melyen erényei között bármilyen jelölt úgy hirdeti magát, hogy: Szavazzatok rám, már csak azért is, mert zsidó vagyok!

Arra a meggyőződésre jutottam, hogy akik betérnek, ezt lelkiismereti okból teszik. Hogy ki milyen katarzis vagy személyes élmény nyomán vágyódik arra, hogy hátralevő spirituális életét zsidóként töltsse, nem tudom, de az ilyen ember előtt megemelem a kalapom (bocsánat, ez képzavar, zsidó létemre felteszem a kalapom).

Na és még valami! Minap találkoztam jó barátommal, aki keresztény ember és kiváló urológus. Félrehívtam, és bombasztikus információként – természetesen az orvosi titoktartást messzemenőkéig betartva – közölte velem, hogy jelentkezett egy férfi betege azzal, hogy 40 évesen beleszeretett egy hölgybe, elvinné feleségül, de szíve választottja és családja vallásos zsidó, és ragaszkodnak ahhoz, hogy ő betérjen. Ahhoz, hogy teljes legyen a kép, nemcsak megtanulja a szükséges halachikus ismereteket, de arra kért, hogy hajtsam rajta végre osztályomon a circumcisiót. Mit szólsz? – kérdezte a doki. Mire képes a szerelem?! A műtét ugyan nálunk abszolút rutin, mint sebészknél a vakbél, de a gyógyulás időszaka miatt nem irigylem. Én, miután kifejeztem örömemet, hogy többen leszünk egy zsidóval, viszonztam szívességét egy „ellen-íróval”. Megsúgtam neki, hogy ismerem néhány zsidó férfit, aki most készül kitérni, és ha netán ezek közül őt bárki felkeresi, akkor majd világhírűvé válik a nevét aranybetűkkel az urológusok történelemkönyvébe...

Biztosítani akarjuk a zsidó nép és Izrael Állam létének folytonosságát

Az Ön anyagi támogatása is hozzájárulhat ehhez.

Adakozzon a Keren Hayesodnak, a szervezet, amely Izrael részére gyűjt adományt!

A Keren Hayesod képviselőjében minden hónapban Budapestre érkezem. Örömmel elbeszélgetnék Önnel Izrael történelméről és hagyományairól! Eli Keidar (Kardos), tel. 06-30-715-4136

Izrael támogatása: www.kh-uia.org.il
E-mail: legacy@kh-uia.org.il

JÁTÉKSZÍN

ÚJÉVI Klezmer Kabaré HUMORBAN HEMPERGETETT KLEZMER

2014. január 2-án
csütörtökön 19 órakor
a Játékszínen.

Villámtréfák

és Raj Tamás. Ungár Richárd.
Vadnay László írásainak színpadi átíratai.

Közreműködik:

Garai Róbert.

Tarján Péter. Szabó Endre és
a Sabbathsong klezmer band.

VI. ker. Teréz krt. 48. jegypénztár: 312 0430 infó: 0670 263 2059

CleanArt Production